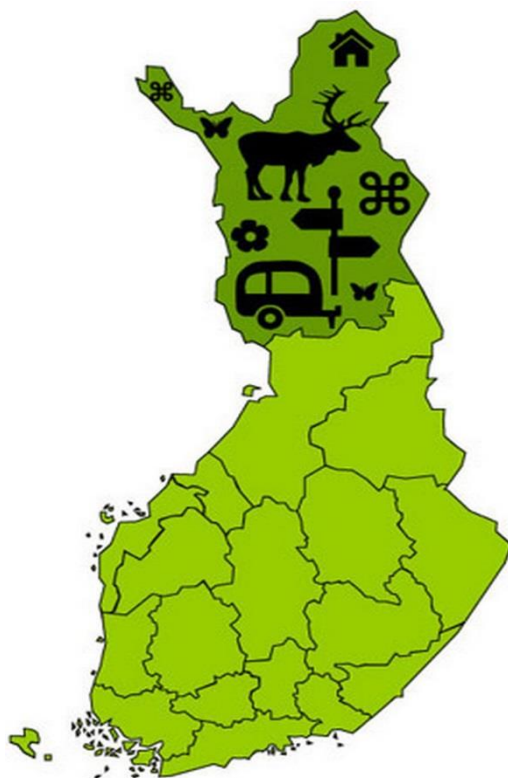

Kuva:yle.fi

LAPIN KUNNISTA - eloa ja yrittämistä

Selvitys taloudellisista vaikutuksista

Lapin yliopisto

Jari Laitakari

Ilkka Haavikko

Syksy 2016

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Yleiskatsaus.....	6
3	Väestöön liittyvää taustatietoa	7
3.1	Asukasmäärät Lapin kunnissa.....	7
3.2	Väestöennuste.....	10
4	Työpaikat, sektorit ja yritykset	11
4.1	Työpaikkajakauma	11
4.2	Yrittäjien määrän muutos Lapissa kunnittain.....	13
4.3	Toimipaikkojen, henkilöstön ja liikevaihdon kehitys Lapissa	17
4.4	Sektorikohtainen työpaikkakehitys Lapissa 2004 – 2013	19
5	Kuntatulot.....	21
5.1	Kuntien keräämä kokonaistulo	21
5.2	Kunnallisvero	21
5.2.1	Kunnallisveroprosenttien kehitys Suomessa vuosina 1998 - 2016	23
5.2.2	Kunnallisveroprosentit Lapin kunnissa	23
5.3	Kiinteistövero.....	25
5.4	Yhteisövero	30
5.5	Verotulojen jakauma	33
5.6	Maksu- ja myyntitulot	34
5.6.1	Kuntien toimintatulot Suomessa	35
5.6.2	Asiakasmaksujen korotuspaineet	36
5.7	Kuntatulojen jakauma Lapissa	36
6	Taustaa valtionosuusjärjestelmän perusrakenteesta.....	38
7	Asiakaspalvelujen ostot Suomen kunnissa.....	39
8	Kuntien verotulojen kehittyminen, ennuste	40
9	Yleinen talouskehitys Suomessa ja julkisella sektorilla	41
10	Pohdinta ja johtopäätökset	42
10.1	Omistajanvaihdokset ja sukupolvenvaihdos	42
10.2	Työvoiman saatavuus ja kohtaanto-ongelma	43
10.3	Pohdintaa.....	44
11	Yhteenveto	46
12	Lähteet.....	47

13	Liitteet.....	48
13.1	Kuntakohtaiset työpaikkakehitykset graafeina	48
13.2	Yrittäjä -käsitteen määrittely.....	58
13.3	Yritys -käsitteen määrittely	60
13.4	Yleistä tietoa tausta-aineistoksi.....	61
	 Kuva 1 Väestön %-muutos 2000 - 2015. Lähde: Tilastokeskus.....	8
	Kuva 2 Lapin kuntien asukasluvun muutos 2000 - 2015. Lähde: Lapin liitto.....	9
	Kuva 3 Väestöennuste Lapissa 2030 asti ikäryhmittäin. Lähde: Tilastokeskus	10
	Kuva 4 Työpaikat (alueella työssäkäyvät) työantajasektoreittain 2013 (TOL 2008). Lähde: Lapin liitto, Tilastokeskus.....	11
	Kuva 5 Yritysten henkilöstö toimialoittain Lapissa v. 2014. Lähde TEM & Tilastokeskus	12
	Kuva 6 Yritysten liikevaihto toimialoittain Lapissa 2014. Lähde TEM & Tilastokeskus	13
	Kuva 7 Yrittäjien määrän muutos 2000 - 2012 Lapissa lukuina. Lähde: Lapin liitto, Tilastokeskus	14
	Kuva 8 Yrittäjien määrän %-muutos 2000 – 2012 Lapin kunnissa. Lähde: Lapin liitto, Tilastokeskus	15
	Kuva 9 Aloittaneet ja lopettaneet yritykset Lapissa 2013 - 2015	16
	Kuva 10 Toimipaikat, henkilöstö ja liikevaihto Lapissa 2006 - 2013. Lähde: Lapin liitto.....	17
	Kuva 11 Työpaikkakehitys Lapissa 2004 - 2014. Lähde: Lapin liitto, Tilastokeskus.....	19
	Kuva 12 Kuntatulot asukasta € kohden 2015. Lähde: Kuntaliitto	21
	Kuva 13 Kunnallisveroprosentti valtakunnallisesti 1998 - 2016. Lähde: Kuntaliitto	23
	Kuva 14 Lapin kuntien kunnallisveroprosentit 2013 – 2016. Lähde: Verohallinto.....	24
	Kuva 15 Lapin kuntien kiinteistöveroprosentit 2016	29
	Kuva 16 Maksuunpantu yhteisövero verovuosina 2000 – 2014. Lähde Verohallinto, sivusto www.vero.fi , katsottu 11.8.2016	31
	Kuva 17 Lapin kuntien suhteellinen verotulojen jakauma 2014. Lähde: Verohallinto, Kuntaliitto.....	33
	Kuva 18 Suomen kuntien toimintatulojen kehitys mrd € 2009 - 2014. Lähde: Kuntaliitto ja Tilastokeskus..	35
	Kuva 19 Kuntien toimintatulojen %-osuus kokonaistuloista 2014. Lähde: Kuntaliitto ja Tilastokeskus	35
	Kuva 20 Lapin kuntien julkisten tulojen jakauma vuonna 2014. Lähde Verohallinto	37
	Kuva 21 Asiakaspalvelujen ostot kunnissa 1997 - 2013 milj. €. Lähde: Kuntaliitto, Tilastokeskus, THL	40
	Kuva 22 Kuntien verotuloennuste Suomessa 2020 asti. Lähde: Kuntaliitto.....	40
	Kuva 23 Kokonaistaloudelliset ennusteet Suomessa. Lähde: Kuntaliitto	41
	Kuva 24 Veroaste 1975 - 2020. Lähde:Kuntaliitto	41
	Kuva 25 Omistajavaihdoksen suunnittelu, %. Lähde: Suomen Yrittäjät pk-yritysbarometri syksy 2016	43
	Kuva 26 Enontekiön työpaikkakehitys.....	48
	Kuva 27 Kemin työpaikkakehitys	48
	Kuva 28 Inarin työpaikkakehitys.....	49
	Kuva 29 Kemijärven työpaikkakehitys	49
	Kuva 30 Keminmaan työpaikkakehitys	50
	Kuva 31 Kittilän työpaikkakehitys.....	50
	Kuva 32 Kolarin työpaikkakehitys.....	51
	Kuva 33 Muonion työpaikkakehitys	51

Kuva 34 Pelkosenniemen työpaikkakehitys	52
Kuva 35 Pellon työpaikkakehitys	52
Kuva 36 Posion työpaikkakehitys	53
Kuva 37 Ranuan työpaikkakehitys	53
Kuva 38 Rovaniemen työpaikkakehitys	54
Kuva 39 Sallan työpaikkakehitys	54
Kuva 40 Savukosken työpaikkakehitys	55
Kuva 41 Simon työpaikkakehitys	55
Kuva 42 Sodankylän työpaikkakehitys	56
Kuva 43 Tervolan työpaikkakehitys	56
Kuva 44 Tornion työpaikkakehitys	57
Kuva 45 Utsjoen työpaikkakehitys	57
Kuva 46 Ylitornion työpaikkakehitys	58
Kuva 47 Bruttokansantuote / asukas Lapissa ja koko maassa. Lähde: Tilastokeskus	61
Kuva 48 BKT asukasta kohti maakunnittain 2013. Lähde: Tilastokeskus	62

1 Johdanto

Vesa Routamaa on vuonna 2012 tehnyt Länsipohjan Yrittäjät ry:lle selvityksen pk-yritysten merkityksestä kuntataloudelle Länsipohjan kymmenessä kunnassa ja Perttu Riipi vuonna 2013 selvityksen Lapin Yrittäjät ry:lle yrityssektorin taloudellisista vaikutuksista Lapin Yrittäjien toimialueen yhdentoista kunnan alueella. Yrittäjäyhdistykset ovat sittemmin yhdistyneet Lapin Yrittäjät ry:ksi ja yhdistyksen toimialue käsittää nyt Lapin maakunnan kaikki 21 kuntaa.

Nyt tehtävä selvitys päivittää osin aikaisemmin tehtyjä selvityksiä mutta pyrkii löytämään myös uusia näkökulmia Lapin kuntiin ja kuntien ja yritystoiminnan suhteisiin ja merkityksiin. Selvitykseen on liitetty myös lisäksi erilaisten käsitteiden avauksia sekä tietoa valtakunnan tasolta taustaksi kuntapäätäjille.

Kunnan tärkeimpänä tehtävänä pidetään elinkelpoisuuden kehittämistä. Yhdeksän kymmenestä (88 %) kansalaisesta pitää sitä tärkeänä tai erittäin tärkeänä kunnan tehtäväalueena tulevaisuudessa. Lähes yhtä vahvan tuen saa kunnan henkisen ilmapiirin tukeminen (84 %), yhteisöllisyyden ylläpitäminen kunnassa (82 %) sekä demokratia-alustana toimiminen (82 %). Jonkinlaisena yllätyksenä voi ehkä pitää sitä, että palvelujen tuottamista ei vastaisuudessa nähdä aivan kaikkein keskeisimpänä tehtäväalueena. Kolme neljästä (75 %) näkee sen tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Selitystä tähän voi hakea siitä, että maakunta- ja sote-uudistuksen myötä kunnan palvelutehtävät vähenevät oleellisesti (Kunnallissalan kehittämissäätiö 2016).

Kaikkinsa valmisteilla oleva sote-uudistus ja osin myös maakuntamalli tuovat mukanaan paitsi mahdollisuuksia myös epävarmuustekijöitä toimintaympäristöön. Kuntien roolit tulevat muuttumaan oleellisesti ja myös eri toimijoiden reagointikyky ja tilanneherkkyys muuttuvassa toimintaympäristössä tulevat korostumaan ja edellyttämään kykyä nähdä muutokset mahdollisuutena. Lisäksi sote-uudistuksen kanssa yhtä aikaa toteutuva maakuntauudistus muuttaa perinteistä kuntien toimintakenttää. Uudistukset muuttavat radikaalisti myös kuntien rahoitusta.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja valtiovarainministeriö ovat lähettäneet sote- ja maakuntauudistusta koskevan hallituksen esitysluonnoksen lausunnolle elokuussa 2016. Hallituksen esityksen tarkoituksena on perustaa uudet maakunnat 1.7.2017 alkaen ja säätää niiden hallinnosta ja taloudesta. Esitysluonnokseen sisältyvät keskeiset lait ovat maakuntalaki, sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki, voimaannolaki, maakuntien rahoituslaki ja kuntien peruspalvelujen valtionosuuslaki.

Lisäksi tarkoituksena on siirtää sosiaali- ja terveystalouden järjestämisvastuu kunnilta maakunnille 1.1.2019 sekä säätää maakuntien rahoituksesta, rahoituksen keräämisen veroperusteista, uudesta kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmästä, uudistuksen voimaantulosta, henkilöstön asemasta ja omaisuusjärjestelyistä (stm.fi).

Kunta- ja valtiontalouden eräänlainen murrosvaihe voi vaikuttaa kuntien taloustilanteeseen ja rakenteisiin tavalla, jota on erittäin vaikeaa ennakoida. Kuntakenttään liittyvät muutokset voivat välillisesti vaikuttaa myös yritysten toimintaedellytyksiin.

2 Yleiskatsaus

Kuntien tulot muodostuvat verotuloista (kunnallisverot, yhteisöverot ja kiinteistöverot), myynti- ja muista tuotoista ja valtionosuuksista. *Kunnallisverot* ovat asukkaiden maksamia suhteellisia veroja, jonka suuruuden kunta itse päättää. Kunnassa toimivat yritykset maksavat valtiolle *yhteisöveroa*, josta kunta saa oman osuutensa kulloinkin voimassa olevan jako-osuuden mukaisesti. Kunnan asukkaat ja yritykset maksavat kunnalle *kiinteistöveroja*, jotka määräytyvät kiinteistön verotusarvon ja kunnan päättämän veroprosentin mukaan. Kunta saa tuloja myös erilaisista *palveluista ja myynneistä*.

Arvonlisävero (alv) on puhtaasti valtiollinen kulutusvero, jonka myyjä lisää tavarain tai palvelun myyntihintaan. Arvonlisäverotuotto ei kohdistu kuntiin eikä sitä huomioida myöskään valtionosuustuloutuksissa.

Valtionosuuksista kunnan peruspalvelujen valtionosuus on merkittävin osa valtionosuusjärjestelmästä. Peruspalvelujen valtionosuus on laskennallinen ja se perustuu kunnan asukkaiden palvelutarpeeseen ja olosuhdetekijöihin. Järjestelmän laskennallisuudesta johtuen kunnalle myönnetyn valtionosuuden suuruuteen ei vaikuta se, miten kunta palvelutoimintansa järjestää ja miten paljon rahaa se niihin käyttää (vm.fi 2016).

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus kattaa seuraavat tehtäväalueet:

- sosiaali- ja terveydenhuolto
- varhaiskasvatus (päivähoito)

- esi- ja perusopetus
- kirjastot
- yleinen kulttuuritoimi (asukasperusteinen)
- taiteen perusopetus (asukasperusteinen).

Valtionosuudet ovat valtion kunnalle suorittamia harkinnanvaraisia tuloja, joiden suuruuteen vaikuttaa esimerkiksi kunnan asukasluku, ikärakenne sekä kustannustason muutokset.

Harkinnanvaraista valtionosuuden korotusta voidaan myöntää valtion talousarvion rajoissa kunnalle, joka ensisijaisesti poikkeuksellisten tai tilapäisten kunnallistaloudellisten vaikeuksien vuoksi on lisätyn taloudellisen tuen tarpeessa. Tarvearviointiin vaikuttavat myös paikalliset erityisolosuhteet. Vuoteen 2009 käytettiin nimitystä harkinnanvarainen avustus. Vuodesta 2010 alkaen nimike on ollut harkinnanvarainen valtionosuuden korotus. Vuodelta 2015 valtionosuuden korotusta kunnille ei ole maksettu. (vm.fi)

Valtionosuusrahoitus maksetaan kunnille kuukausittain jokaisen kuukauden 11. päivään mennessä. Kunnan peruspalvelujen valtionosuuden ja opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuusrahoituksen lisäksi maksatukseen sisältyvät myös esi- ja perusopetuksen kotikuntakorvaustulot ja -menot. (Kuntaliitto, kunnat.net)

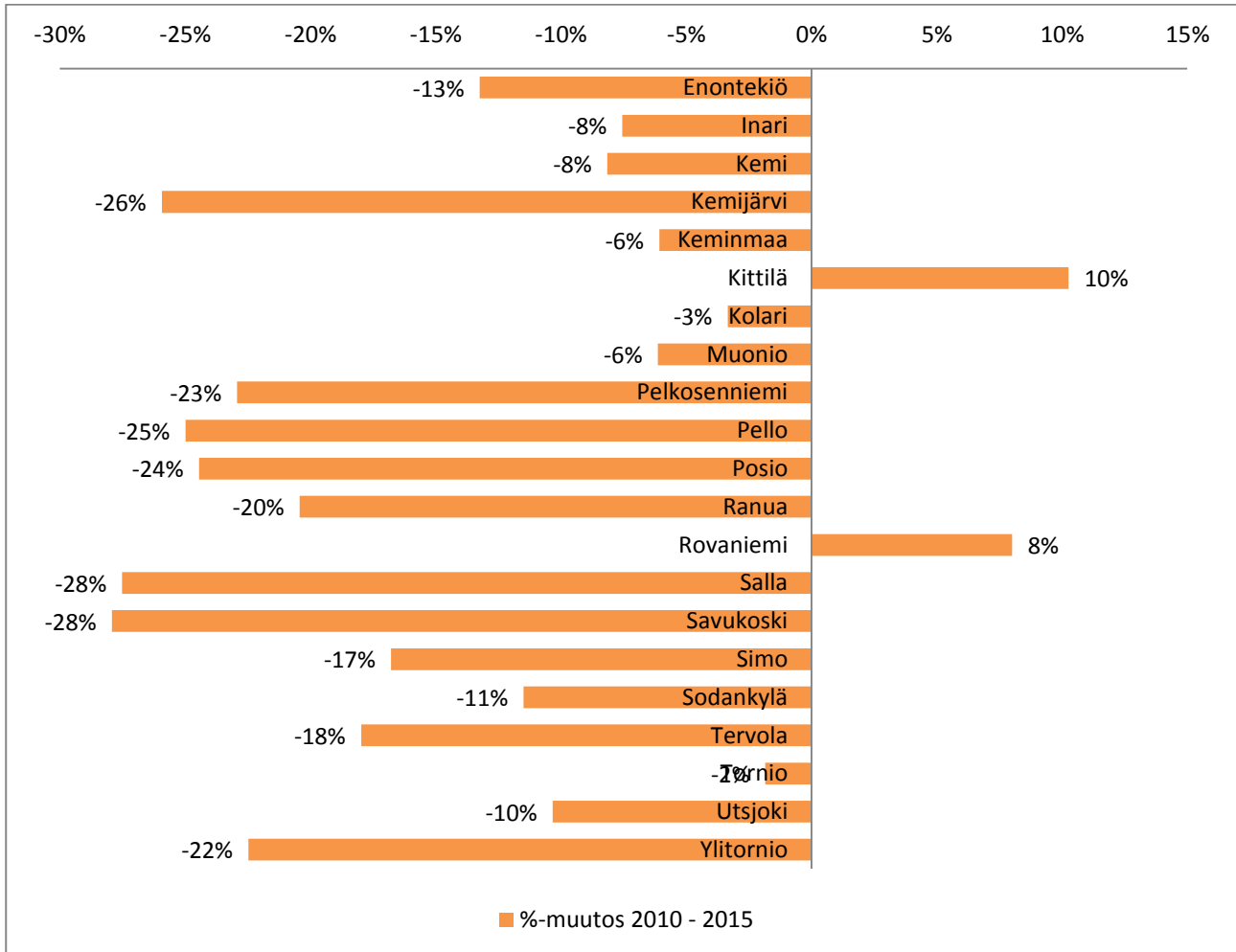
Yritystoiminta vaikuttaa kunnan talouteen suoraan verotulojen kautta (kiinteistöverot, palvelumaksut, yhteisöverot) sekä yrittäjien ja työvoiman verotulojen kautta (kunnallisverot, palvelujen maksut, kiinteistöverot).

3 Väestöön liittyvää taustatietoa

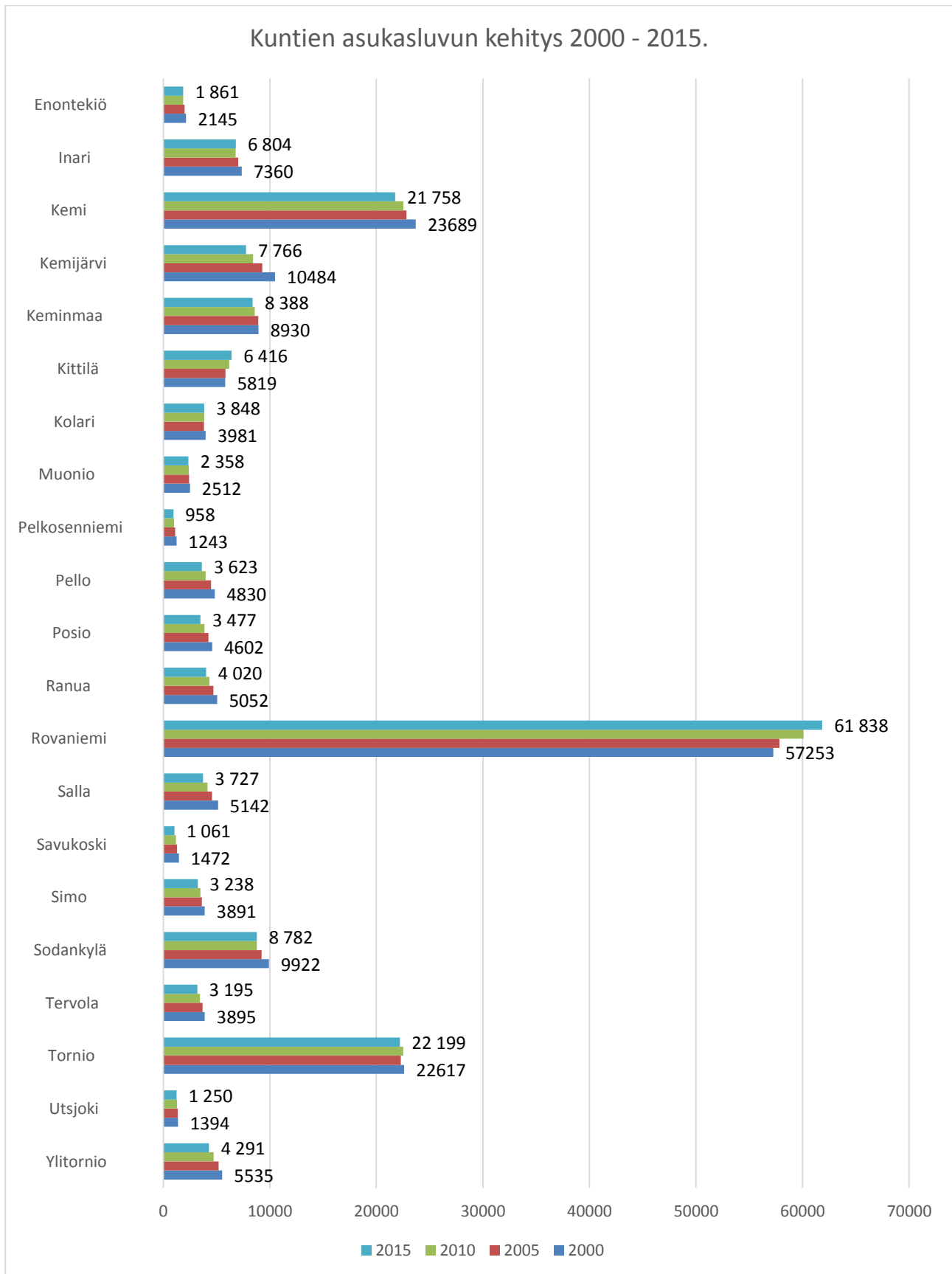
3.1 Asukasmäärät Lapin kunnissa

Kuvassa seuraavalla sivulla (Kuva 2) on esitetty Lapin kuntien asukasmäärien kehitys kunnittain vuosien 2000, 2005, 2010 ja 2015 lopussa. Lapin asukasluku on pienentynyt 15 vuoden aikana 10 920 henkilöllä eli n. 5,7 prosenttia. Vuoden 2000 lopussa koko Lapissa asukkaita oli 191 768 ja vuoden 2015 lopussa 180 848 asukasta. Ajanjaksolla 2000 - 2015 ainoastaan Rovaniemellä ja Kittilässä väkiluku on kasvanut. Kaikissa muissa kunnissa väkimäärä on pienentynyt.

Väkiluku on vähentynyt vuosien 2000 – 2015 välillä yli 20 % seuraavissa kunnissa: Kemijärvi, Pelkosenniemi, Pello, Posio, Salla, Savukoski ja Ylitornio. Prosentuaaliset väkiluvun muutokset vuosina 2000 – 2015 on esitetty alla olevassa kuvassa (Kuva 1).

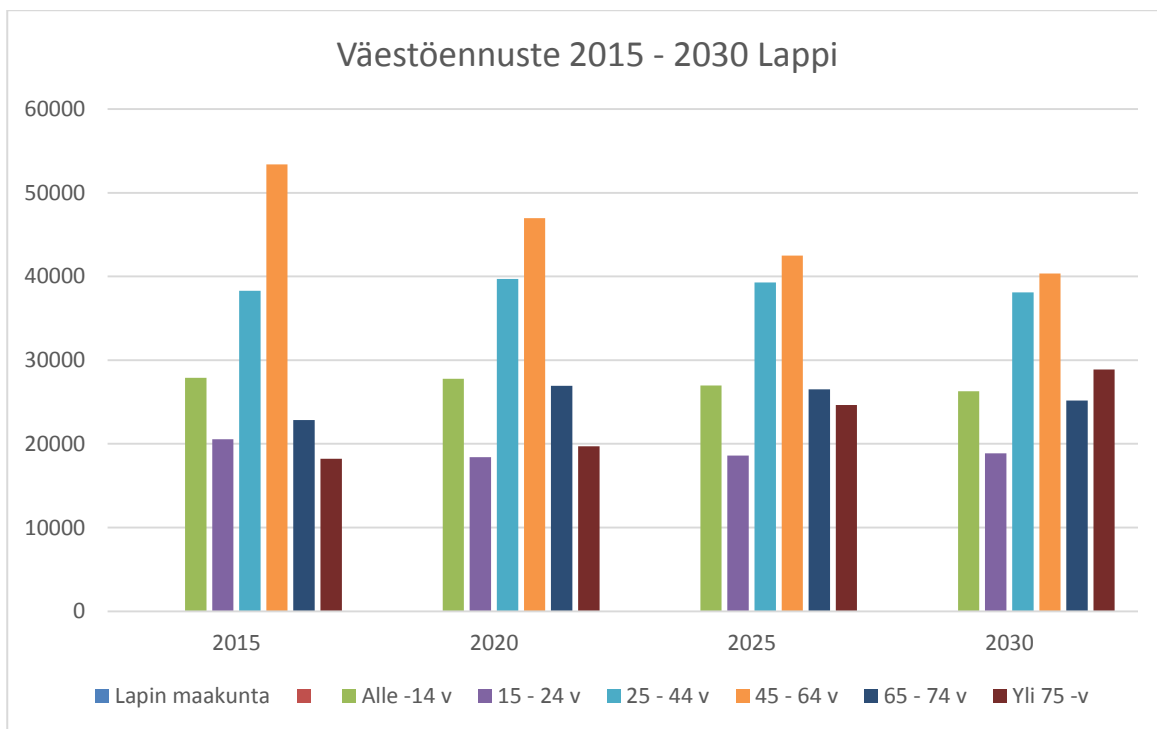
Kuva 1 Väestön %-muutos 2000 - 2015. Lähde: Tilastokeskus

Kuva 2 Lapin kuntien asukasluvun muutos 2000 - 2015. Lähde: Lapin liitto

3.2 Väestöennuste

Alla olevassa kuvassa (Kuva 3) on esitetty väestöennuste Lapin maakunnassa vuosina 2015 – 2030. Vuosi 2015 on toteutunut luku. Kuva on esitetty koko maakunnan osalta kunnittaisen tarkastelun sijasta, koska kunnittain tarkasteltuna eri ikäryhmien osuuksien muutokset eivät olennaisesti poikkea koko maakunnan vastaavista ikäryhmäjakaumista. Ikäryhmät on jaoteltu seuraavasti: 0 - 14 -vuotiaat, 15 - 24 -vuotiaat, 25 – 44 -vuotiaat, 45 – 64 -vuotiaat, 65 - 74 sekä yli 75-vuotiaat. Väestöennusteen mukaisesti Lapin asukkaiden kokonaismäärä pienenesi varsin vähän. Sen sijaan ikäluokka 45 – 64 -vuotiaat pienenesi reilusti ja suuruusluokaltaan vastaava kasvu tapahtuisi ikäluokassa yli 65-vuotiaat vuoteen 2030 mennessä. Väestöennustetta tarkasteltaessa on kuitenkin huomattava, että tarkastelujakson lopulla 2030-luvulla lähellä 65 ikävuotta olevat henkilöt ovat todennäköisesti aktiivisesti työelämässä nykyistä korkeamman elinikäennusteen sekä poliittisten eläkeikäpäättösten seurauksena. Eläkeikää tultaneen tulevaisuudessa useastikin nostamaan, koska yhteiskunnan huoltosuhde kääntyy niin negatiiviseksi, että ilman eläkeiän nostoa ja työurien pidentämistä tuleville eläkkeille ja hyvinvointipalveluille ei löydy maksajia.

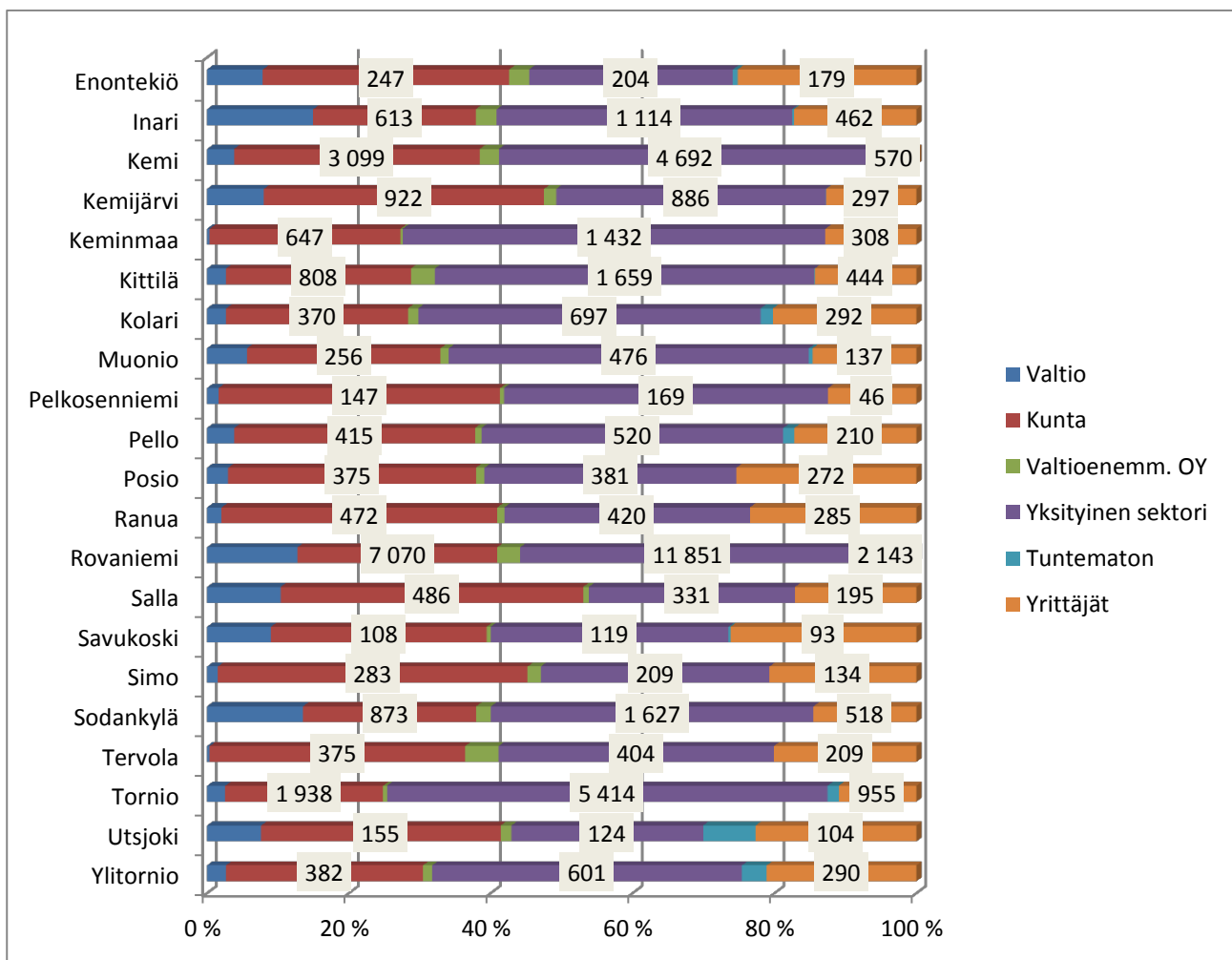

Kuva 3 Väestöennuste Lapissa 2030 asti ikäryhmittäin. Lähde: Tilastokeskus

4 Työpaikat, sektorit ja yritykset

4.1 Työpaikkajakauma

Alla olevassa kuvassa (Kuva 4) on kuvattu Lapin kuntien työpaikkajakauma työnantajasektoreittain vuonna 2013. Jakauma perustuu Tilastokeskuksen toimialaluokitukseen TOL 2008. Työnantajana kuntasektori Lapin kunnissa on erittäin suuri, joskin kunnittaisia eroja löytyy varsin paljon. Enontekiöllä, Kemijärvellä, Ranualla, Sallassa, Savukoskella, Simossa ja Utsjoella kunnalla on enemmän työntekijöitä kuin yksityisellä sektorilla. Valtion eri toimijoilla on Lapissa perinteisesti ollut vahva rooli. Valtion osuus työpaikoista on huomattavasti laskenut, joskin edelleen, kuten kuvasta voi päätellä, valtiolla on vahva merkityksensä muutamissa Lapin kunnissa.

Kuva 4 Työpaikat (alueella työssäkäyvät) työnantajasektoreittain 2013 (TOL 2008). Lähde: Lapin liitto, Tilastokeskus

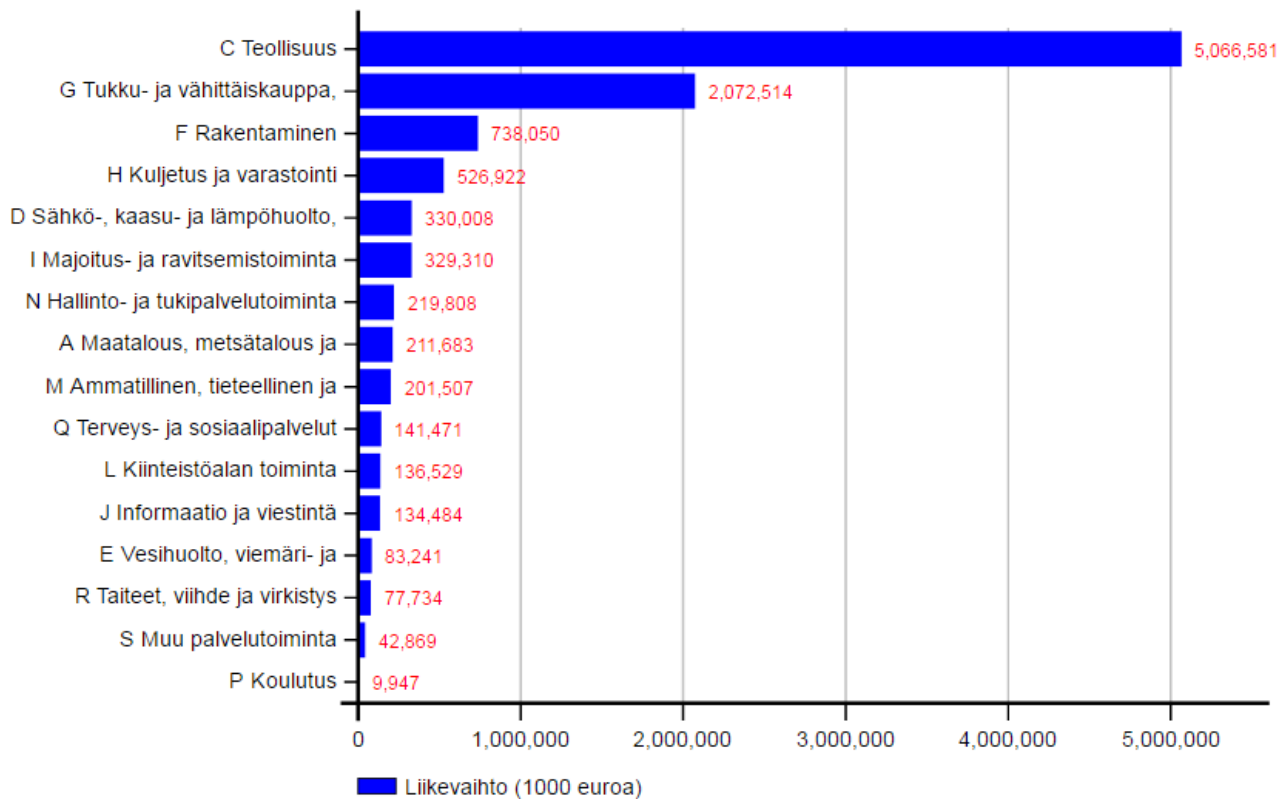
Alla olevassa kuvassa (Kuva 5) esitetään yritysten henkilöstön jakauma toimialoittain Lapissa vuonna 2014. Toimialojen henkilöstöjakauman kehitystä on mahdollisuus seurata Lapin liiton tilastosivujen kautta, josta on pääsy Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämään Toimiala Online- palveluun, jonka tilastollisena pohjana toimii Tilastokeskuksen aineisto.

Kuva 5 Yritysten henkilöstö toimialoittain Lapissa v. 2014. Lähde TEM & Tilastokeskus

Grafiikassa seuraavalla sivulla (Kuva 6) esitetään toimialoittainen liikevaihdon jakauma Lapin yrityksissä vuonna 2014. Teollisten yritysten liikevaihto on merkittävä Lapissa. Teollisen toiminnan liikevaihdon suuruus Lapissa on erityisesti Meri-Lapissa toimivan suurteollisuuden ansiota. Teolliseen toimintaan luetaan myös kaivostoiminta, joka Lapissa on kohtuullisen suuri teollisuuden haara.

Yritysten liikevaihto toimialoittain Lapissa vuonna 2014

Toimiala Online / Tilastokeskus

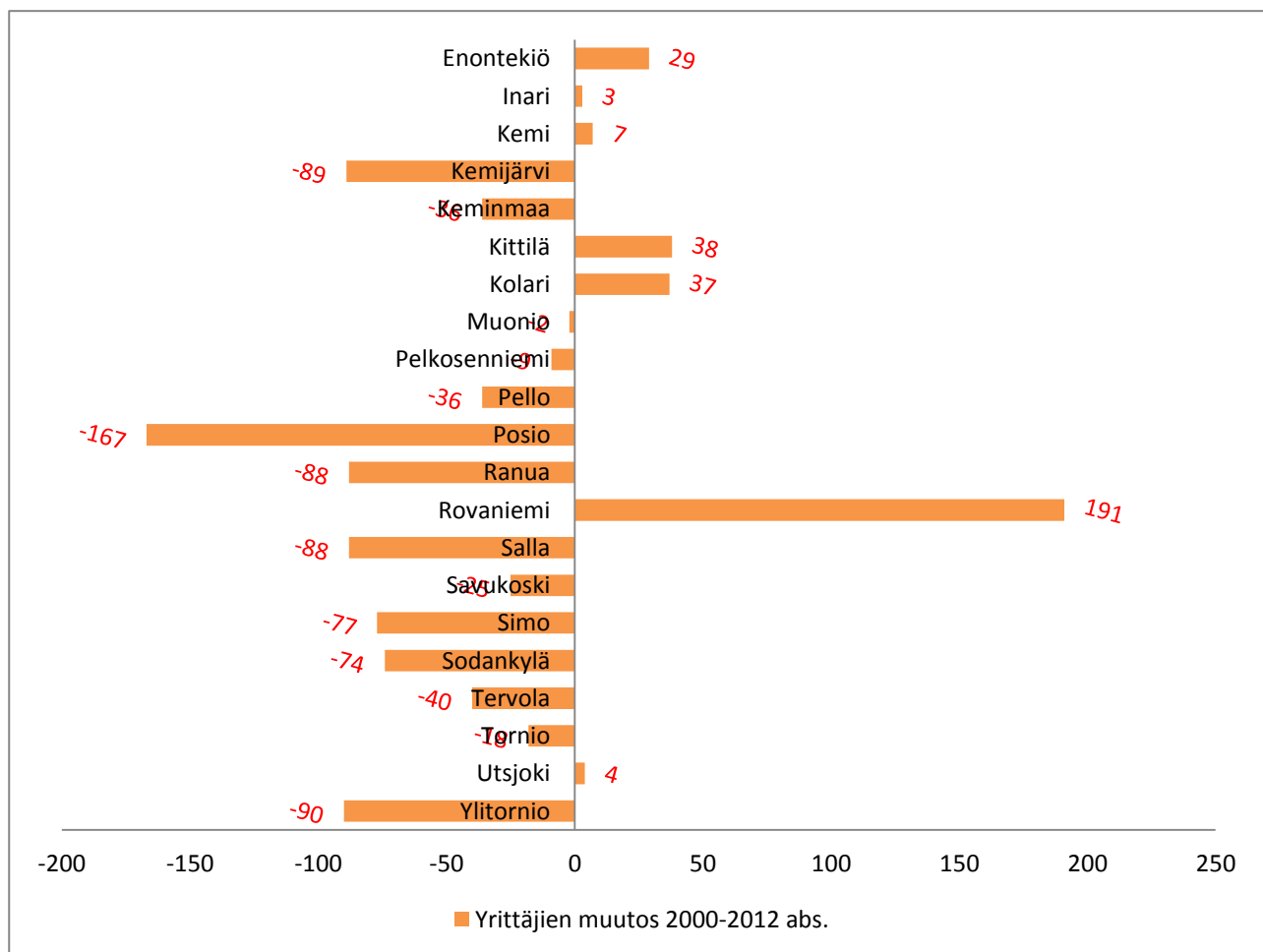
Kuva 6 Yritysten liikevaihto toimialoittain Lapissa 2014. Lähde TEM & Tilastokeskus

4.2 Yrittäjien määrän muutos Lapissa kunnittain

Kuvassa seuraavalla sivulla (Kuva 7) kuvataan yrittäjien määrän absoluuttista muutosta vuosina 2000-2012. Suurimmassa osassa Lapin kuntia vähennykset ovat merkittäviä. Osaksi vähennys selittynee maatalousyrittäjien määrän vähenemisellä. Se ei voi kuitenkaan kokonaan selittää dramaattista muutosta. Pienissä kunnissa merkittäville muutoksille yrittäjien määrässä löytyy yleensä joku paikkakuntakohtainen selittävä tekijä.

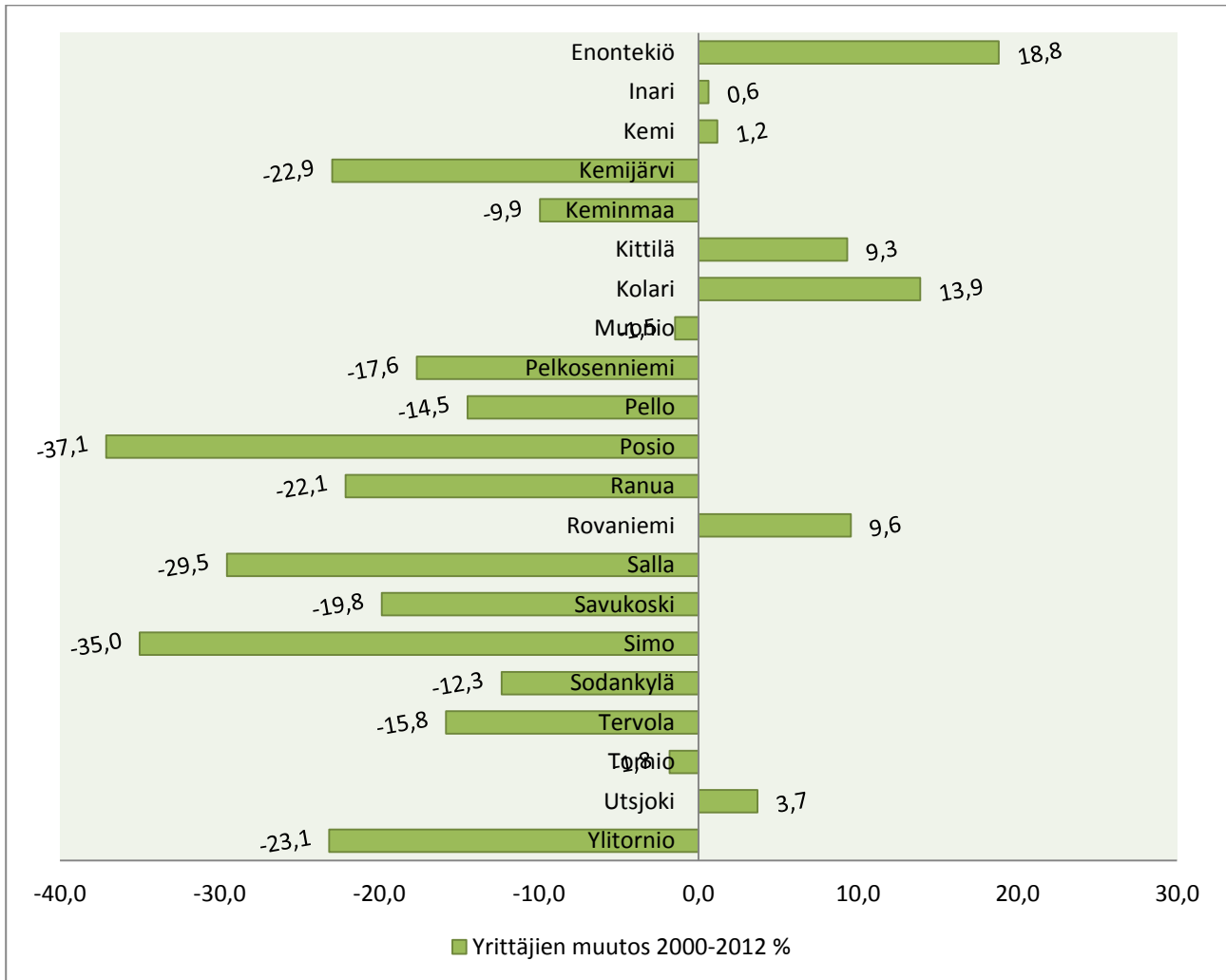
Tilastoanalyysissä jäljempänä (Kuva 11) on toisaalta todettavissa, että tilastoihin itsensä yrittäjiksi kirjanneiden henkilöiden määrä on pysynyt varsin vakaana. Mahdollinen selitys tälle ilmiölle on, että yksinyrittäjien määrä on pysynyt vakaana ja samalla on mahdollista, että yrittäjien elinkeinolähteiden määrä on lisääntynyt. Lapissa esiintyy perinteisesti monialayrittäjyyttä sekä yrittäjyyden ja palkkatyön yhdistävää yrittäjyyttä.

Seuraavien kahden kuvion (Kuva 7, Kuva 8) kunnittainen yrittäjien määrän muutos perustuu työvoimatutkimukseen. Työvoimatutkimuksen tiedonkeruu perustuu Tilastokeskuksen väestötietokannasta kahdesti vuodessa satunnaisesti poimittuun otokseen. Kuukausittainen otos on noin 12 000 henkeä ja tiedot kerätään tietokoneavusteisilla puhelinhaastatteluilla. Vastaajien antamien tietojen pohjalta luodaan kuva koko 15–74-vuotiaan väestön toiminnasta. Kuntakohtainen yrittäjämäärä voi poiketa eri tilastolähteistä johtuen. Esimerkiksi yrittäjäjärjestöjen ja kuntien antamat yritysten lukumäärät voivat poiketa Tilastokeskuksen vastaavista.

Kuva 7 Yrittäjien määrän muutos 2000 - 2012 Lapissa lukuina. Lähde: Lapin liitto, Tilastokeskus

Kuvassa seuraavalla sivulla (Kuva 8) ilmenee yrittäjien määrän vuosien 2000-2012 välisenä aikana tapahtunut prosentuaalinen muutos. Kuvassa 6 yllä sama kuvataan absoluuttisina kappaleina. Posiolla yrittäjien määrä on laskenut 37 %, Simossa 35 % ja Sallassa 29 %. Enontekiöllä yrittäjien määrä on kasvanut 18 %, Kolarissa 14 % ja Rovaniemellä lähes 10 % sekä Kittilässä 9 % tarkastelujaksolla 12 vuoden aikana.

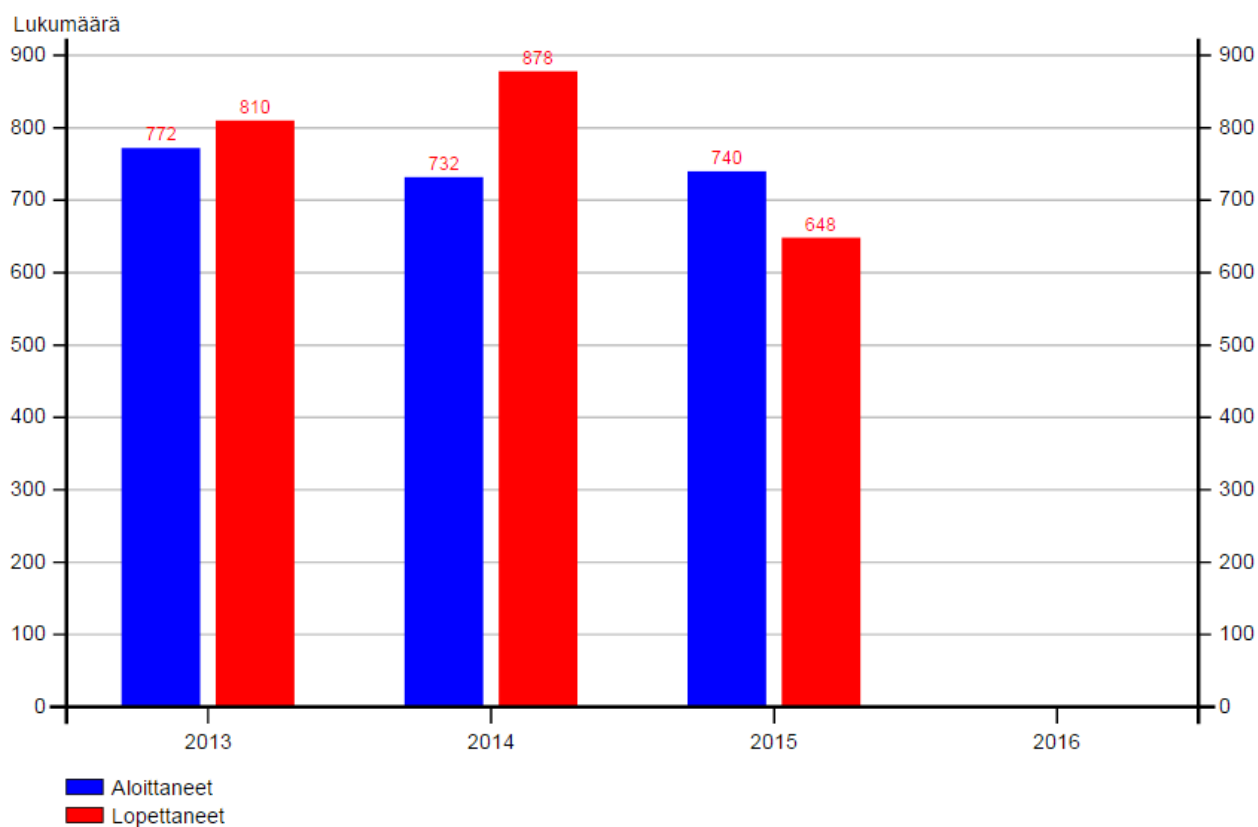

Kuva 8 Yrittäjien määrän %-muutos 2000 – 2012 Lapin kunnissa. Lähde: Lapin liitto, Tilastokeskus

Kuvassa seuraavalla sivulla (Kuva 9) on graafisesti esitetty aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten määrää Lapissa vuosina 2013 – 2015. Kuvio osoittaa, että lyhyelläkin aikavälillä tarkasteltuna yritysten perustamisen ja lopettamisen määrissä on merkittäviä eroja. Joinakin vuosina yrityksiä perustetaan enemmän kuin niitä lopetetaan ja toisaalta on vuosia, jolloin lopettaneita yrityksiä on uusperustantaa enemmän. Yritysten perustamisen ja lopettaneiden määrät ovat riippuvaisia alueellisesta yrittäjäpotentiaalista, suhdanteista sekä vallitsevasta markkinatilanteesta.

Aloittaneet ja lopettaneet yritykset toimialoittain Lapissa 2013 - 2016

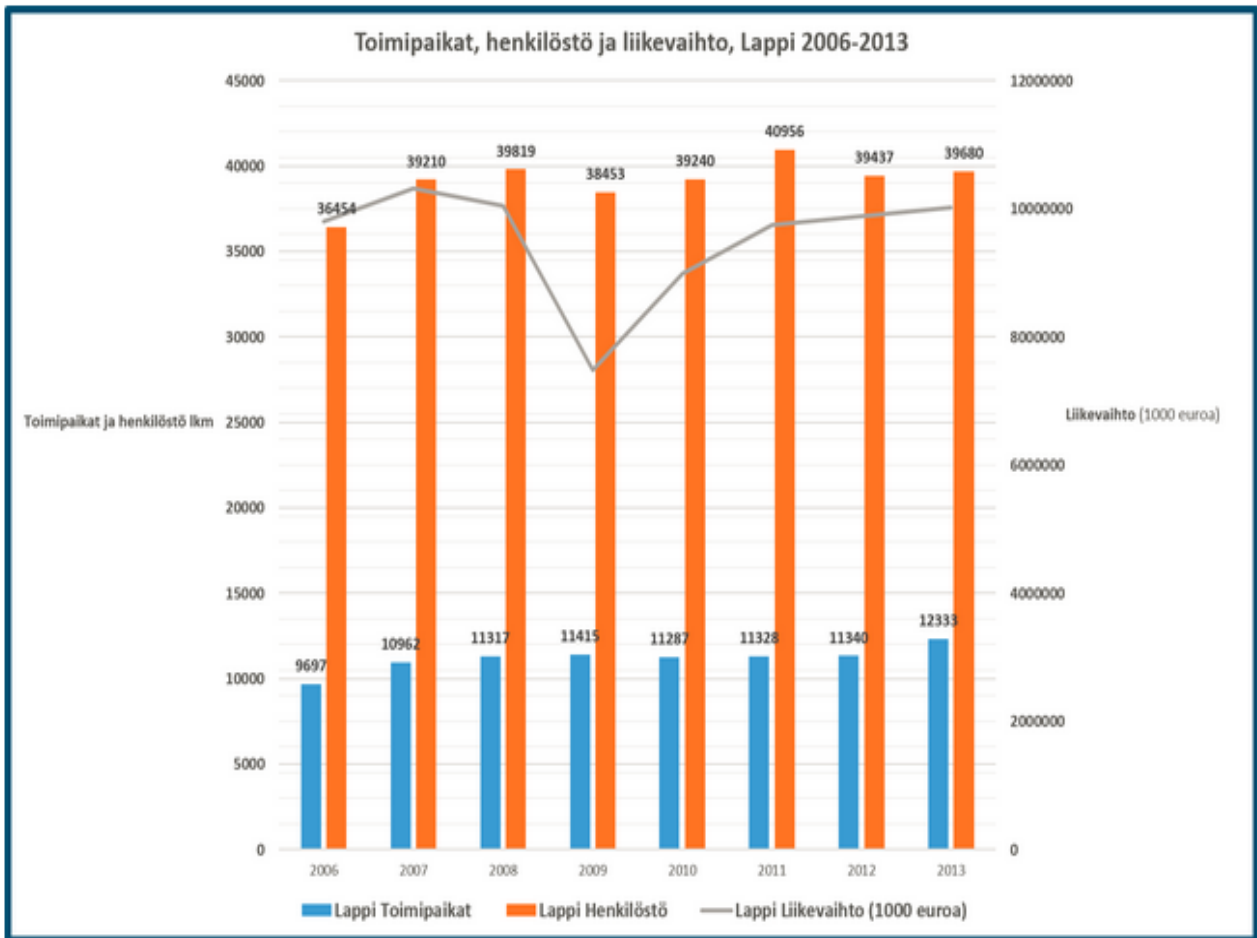
SSSSS Toimialat yhteensä

Toimiala Online / Tilastokeskus

Kuva 9 Aloittaneet ja lopettaneet yritykset Lapissa 2013 - 2015

4.3 Toimipaikkojen, henkilöstön ja liikevaihdon kehitys Lapissa

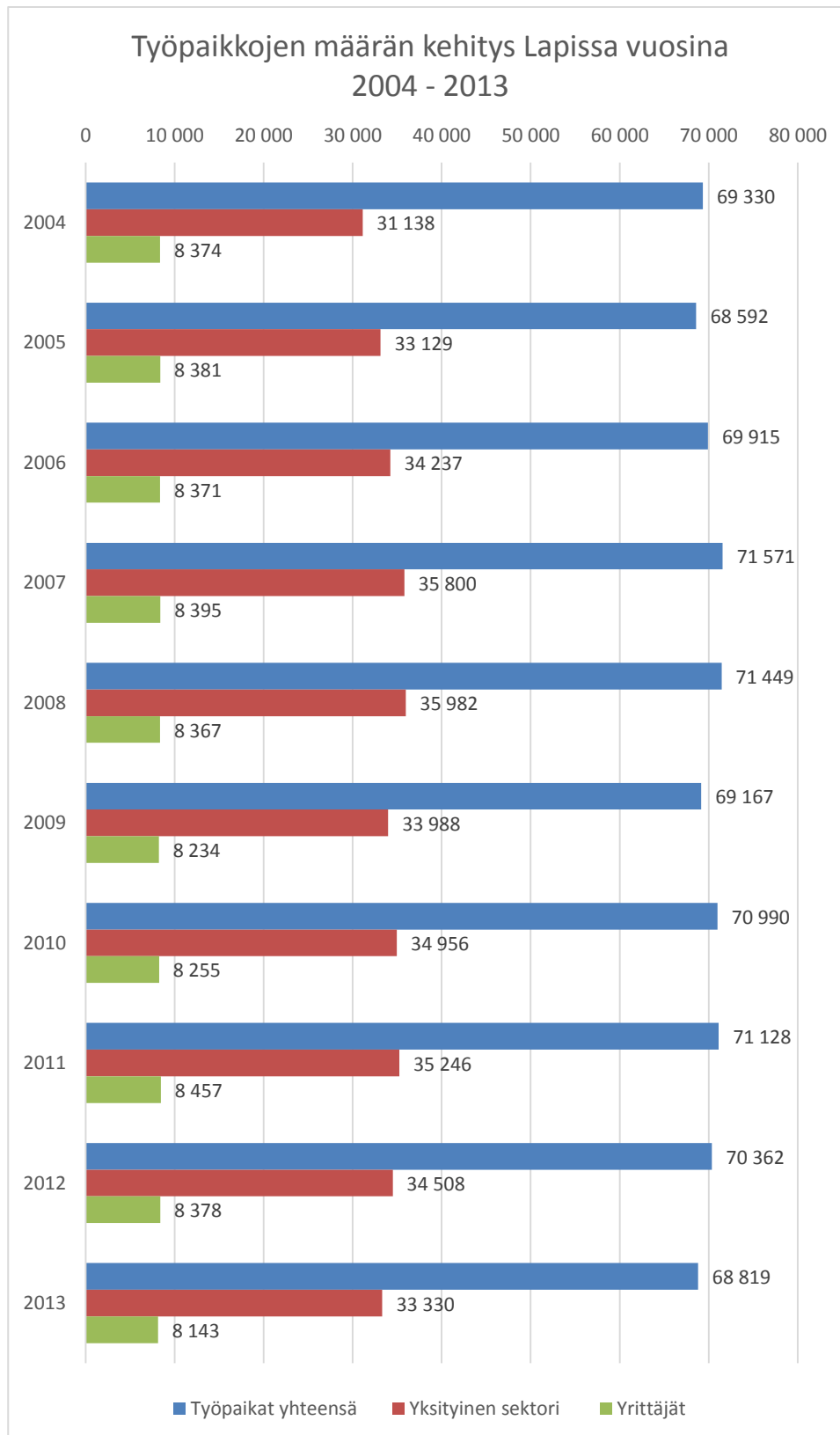
Kuva 10 Toimipaikat, henkilöstö ja liikevaihto Lapissa 2006 - 2013. Lähde: Lapin liitto

Yllä olevan grafiikan tarkastelussa (Kuva 10) voidaan todeta, että toimipaikkojen määrä Lapissa on kasvanut tarkastelujaksolla 2006 – 2013. Toimipaikkojen määrä on huomattavasti laajempi käsite kuin yritysten määrä. Mukana toimipaikkalaskennassa ovat myös julkiset viranomaiset eli kaikki valtion virastot, kunnat ja kuntayhtymät sekä niiden toimipaikat. Maatiloista yritys- ja toimipaikkarekisterissä ovat mukana vain ne maatilat, jotka toimivat työnantajina tai jotka maksavat arvonlisäveroa liiketoiminnasta. Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteri on tilastollinen perusrekisteri, joka kattaa kaikki yritykset, yhteisöt (myös julkisyhteisöt) ja yksityiset elinkeinonharjoittajat, jotka ovat arvonlisäverovelvollisia, työnantajia tai kuuluvat ennakkoperintärekisteriin. Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin tiedot kerätään pääasiassa kahdesta lähteestä: verohallinnon rekistereistä ja omista tiedusteluista. Yritysrekisterin ylläpito on säädetty EU:n yritysrekisteriasetuksessa (ETY 2186/93). (Verohallinto)

Toimipaikkalaskuri on työväline asiakkaille, jotka haluavat tarkastella toimipaikkojen lukumääriä alueittain, toimialoittain ja henkilöstön suuruusluokittain. Alueet ovat rajattavissa postinumerolla, kunnalla tai muilla kuntapohjaisilla alueilla. (Verohallinto)

Henkilöstön määrä on pysynyt varsin vakaana lukuun ottamatta syvimmän laman jälkeistä vuotta 2009, jolloin henkilöstön määrässä tapahtui notkahdus. Huolimatta huonosta yleismaailmallisesta ja kansallisesta taloustilanteesta, henkilöstön määrä on vuonna 2011 jo ohittanut vuotta 2009 edeltävän tason. Lapissa yritystoiminnan kautta saavutettu liikevaihto esitetään grafiikassa kuvaajaviivana. Vuonna 2009 liikevaihtotaso on selvästi notkahtanut, mutta se on ollut lievässä kasvussa vuodesta 2010 tarkastelujakson loppuun 2013 saakka. Kokonaisuutena Lapin liiton kokoama yhdistelmägrafiikka osoittaa, että Lapissa ollaan yritystoiminnan suhteen lievällä kasvu-uralla ja pahimmasta lamavaiheesta on toivuttu. Kuitenkin kehityksen vauhti on varsin vaatimatonta. Tulevaisuudessa voidaan ennakoida liikevaihdon ja henkilöstön määrän seuraavan varsin tarkasti yleistä kansantalouden kehitystä.

4.4 Sektorikohtainen työpaikkakehitys Lapissa 2004 – 2013

Kuva 11 Työpaikkakehitys Lapissa 2004 - 2014. Lähde: Lapin liitto, Tilastokeskus

Lapissa työpaikkojen kokonaislukumäärä on tarkastelujaksolla 2004 – 2013 säilynyt yllättävän vakaana. Kuitenkin on huomioitava, että huolimatta julkiseen sektoriin kohdistuneista merkittävistä supistuksista ja säästötoimista, yksityisen sektorin työpaikat ovat olleet lievällä laskevalla trendillä tarkastelujakson aikana. *Erityisesti huomion arvoista on, että yrittäjien määrä on säilynyt Lappia kokonaisuutena tarkastellessa erittäin vakaana.* Yrittäjien määrän kehityksessä on kuitenkin huomattava erityisesti, että vuonna 2012 tilastoihin kirjattujen yrittäjien määrä oli tarkastelujakson 2004 – 2013 korkein, kun taas vuonna 2013 tilastoitujen yrittäjien määrä oli tarkastelujakson alhaisin (Kuva 11).

Kymmenen tarkasteluvuoden aikana 2004 – 2014 työpaikkojen kokonaismäärä on laskenut 0,73 %. Yksityisten työpaikkojen määrä vastaavan kymmenen vuoden aikana on kasvanut 7,03 %, oltuaan tarkastelujakson keskivaiheilla suurempikin kokonaismäärältään. Tilastokeskuksen tilastoima yrittäjien määrä Lapissa on 10 vuoden ajanjaksolla laskenut 2,75 %. Myös yrittäjien määrä on tarkastelujakson aikana käynyt korkeammassa lukemassa kuin lähtötilanne vuonna 2004 oli.

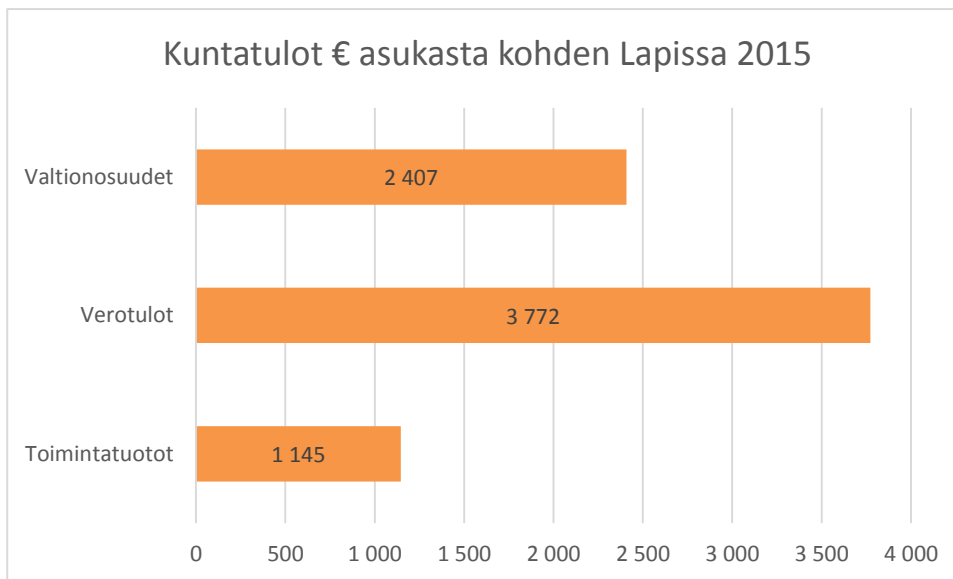
Vuosittaisesta seurannasta on havaittavissa, että kansainvälisesti raju taantuman vuosi 2008 ei heti vaikuttanut työpaikkojen kokonaismäärään Lapissa samana vuonna, mutta seuraavana vuonna työpaikkojen määrässä oli havaittavissa laskua. Kuitenkin vuoden 2009 jälkeen työpaikkojen kokonaismäärä Lapissa kääntyi nousuun. Kuten edellä on todettu, vuonna 2013 työpaikkojen kokonaismäärä laski alemmalle tasolle kuin koko tarkastelujakson aikana. Yksityissektorin työpaikkamäärä 2013 oli kuitenkin korkeampi kuin tarkastelujakson alussa vuonna 2004.

Tässä selvityksessä esitetään työpaikkojen määrän kehitystä koko Lappia tarkastellen. Lapin liiton ja Tilastokeskuksen tilastoista saadaan kuitenkin selville yksittäisten Lapin kuntien työpaikkakehitys. Kunnittainen tarkastelu vastaavilta vuosilta 2004 - 2013 esitetään tämän raportin liitteessä sekä selvityksen pohjalta laaditussa Power Point -esityksessä. Kunnittain esiintyy suuria vaihteluita työpaikkakehityksessä. (13 Liitteet)

5 Kuntatulot

5.1 Kuntien keräämä kokonaistulo

Lapissa asukasta kohti kerättävästä kokonaistulosta mukaan lukien verot, valtionosuudet ja palvelutuotot, kukin asukas maksaa (asukkaan tuottama rahamäärä kunnalle) noin 7 300 euroa vuodessa. Asukasta kohti laskettu verotulojen kokonaisuus koostuu palkkaverotulosta, kiinteistöverosta ja osuudesta yhteisöverotuottoon. Valtio saa verotulo-osuutensa verotulosta, arvonlisäverosta sekä energiaverosta, valmisteveroista ja muista veroista, jotka kohdistuvat yksittäisiin henkilöihin. Kokonaistulo kunnille Lapissa kerättynä maakunnan 180.000 asukkaalta on noin 1,3 miljardia euroa vuodessa. Asukasta kohden lasketut kuntatulot on esitetty kuvassa (Kuva 12) alla.

Kuva 12 Kuntatulot asukasta € kohden 2015. Lähde: Kuntaliitto

5.2 Kunnallisvero

Kunnallisveroa maksetaan ansiotuloista. Se on arvonlisäveron ohella verokertymältään merkittävin yksittäinen vero Suomessa. Tilastokeskuksen mukaan se muodosti 20 prosenttia kaikista verotuloista vuonna 2014.

Kunnallisveron osuus tuloista riippuu kunnallisveroprosentin lisäksi ansiotulojen määrästä ja lajista, sillä ne määrittelevät vähennykset, joita tulonsaaja saa. Palkka- ja yrittäjätuloista saa ansiotulovähennyksen ja eläketulosta kunnallisverotuksen eläketulovähennyksen. Perusvähennys lasketaan

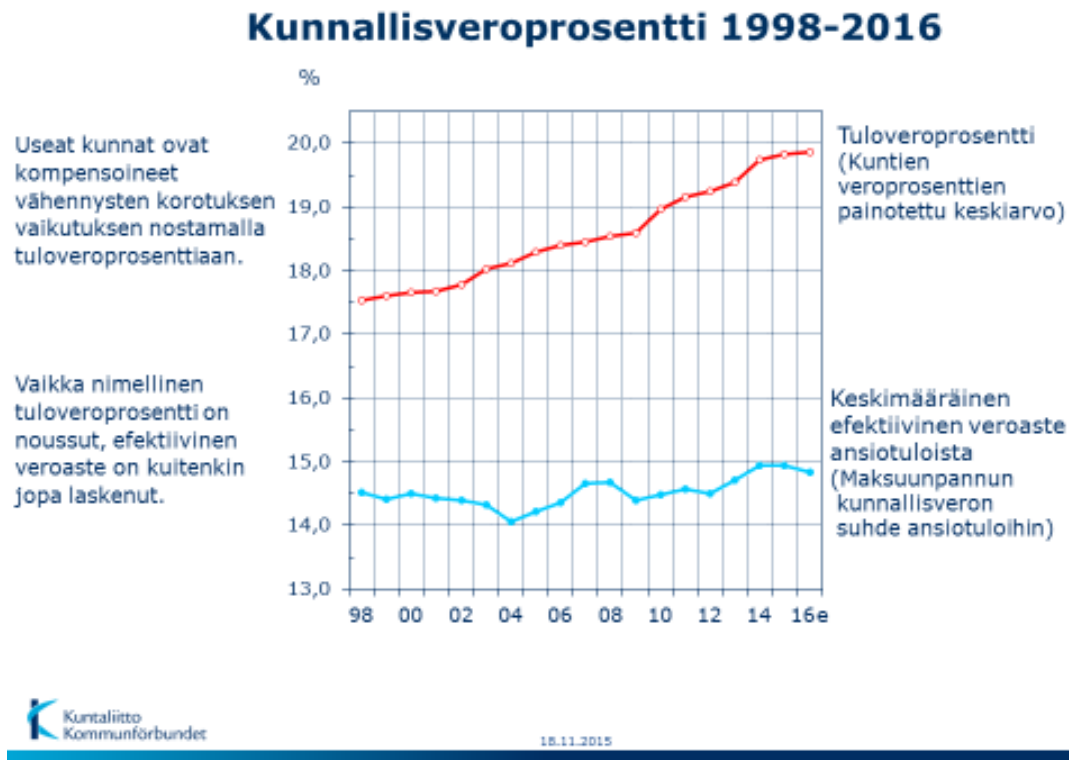
kaikkien ansiotulojen perusteella. Myös verosta tehtävä työtulovähennys pienentää pienempituloisten palkansaajien maksamaa kunnallisveron määrää.

Kunnallisveron osuus tulosta nousee ansioiden kasvaessa. Tämä progressio on tullut yhä selvemmäksi viime vuosina toteutettujen työtulovähennyksen ja perusvähennyksen laajennusten myötä. Vuonna 2016 keskimääräisellä 19,87 kunnallisveroprosentilla kunnallisveroa ei makseta lainkaan alle 12 700 euron vuosipalkasta. 25 000 euron vuosipalkasta kunnallisveroa maksetaan noin 12 prosenttia ja 40 000 euron vuosipalkasta noin 17 prosenttia (veronmaksajat.fi).

Valtiolle ja kunnalle maksettavat verot määräytyvät eri tavalla. Valtion verotus on progressiivista: mitä suuremmat tulot, sitä enemmän niistä menee veroa. Kunnallis- ja kirkollisveroprosentti on puolestaan kaikille kunnan asukkaille lähes sama riippumatta tulojen määrästä. Kunnallis- ja kirkollisveron määrä vaihtelee eri kunnissa, sillä kunnat ja seurakunnat päättävät itse veroprosentistaan.

Kunnan tuloveroprosentti on 16,50 – 22,50 % ja seurakunnan 1 – 2,20 %. Sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksu on palkkatuloista 1,30 % ja eläke- ja etuustuloista (esimerkiksi opintorahasta) 1,47 %. Iältään 16 – 67 vuotiaan työtuloista peritään lisäksi päivärahamaksu, jonka suuruus on 0,82 % (vero.fi).

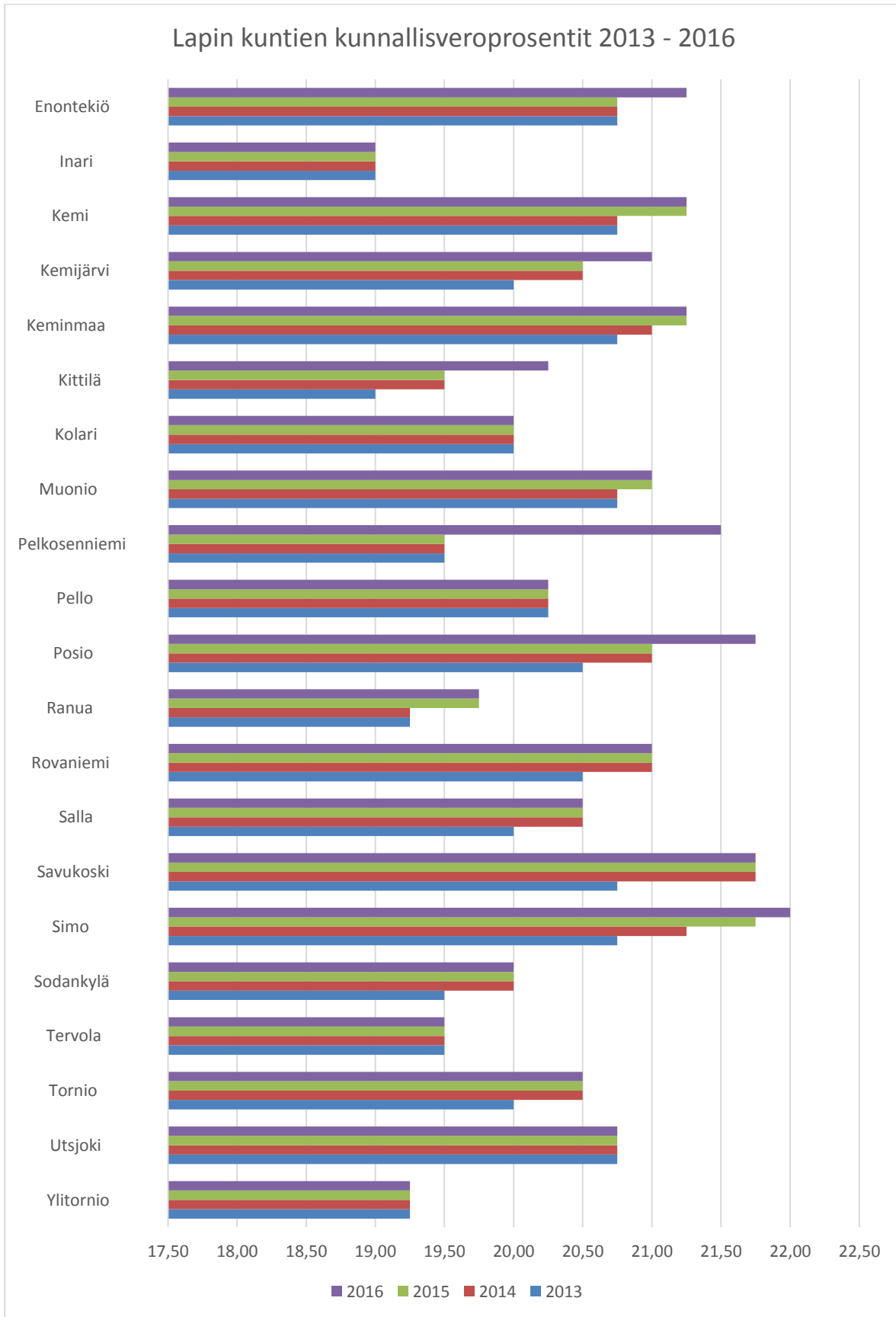
5.2.1 Kunnallisveroprosenttien kehitys Suomessa vuosina 1998 - 2016

Kuva 13 Kunnallisveroprosentti valtakunnallisesti 1998 - 2016. Lähde: Kuntaliitto

5.2.2 Kunnallisveroprosentit Lapin kunnissa

Kuvassa seuraavalla sivulla (Kuva 14) on esitetty Lapin kuntien tuloveroprosentit (kunnallisvero) vuosilta 2013-2016. Myös tuloveroprosenteissa on varsin suuria kuntakohtaisia eroja. Jotkut kunnat ovat korottaneet kunnallisveroa jopa joka vuosi tai lähes joka vuosi, Inari, Kolari, Pello, Tervola, Utsjoki ja Ylitornio ovat säilyttäneet sen samana koko tarkastelujakson. Lapin korkein veroäyri 2016 on Simossa 22 prosenttia. Simo on nostanut veroäyriä joka vuosi viimeisen neljän vuoden aikana. Inarin veroäyri on Lapin kunnista alhaisin. Inarissa veroprosentti on pidetty koko tarkastelujakson 19 prosentissa.

Kuva 14 Lapin kuntien kunnallisveroprosentit 2013 – 2016. Lähde: Verohallinto

5.3 Kiinteistövero

Kiinteistövero on vuonna 1993 käyttöön otettu vero, joka korvasi asuntotulon verotuksen, kiinteistöjen harkintaverotuksen, katumaksun ja manttaalimaksun. Kiinteistöveron veronsaajia ovat kunnat. Kiinteistön omistaja maksaa kiinteistöveroa vuosittain kunnalle kiinteistön arvon perusteella. Kiinteistön verotusarvo määrätään varallisuuden arvostamisesta verotuksessa annetussa laissa edellisenä vuonna sovellettujen laskentaperusteiden mukaan. Kiinteistön verotusarvo määrätään erikseen rakennuksen ja maapohjan osalta. Tonttia eli maapohjaa, verotetaan yleisen kiinteistöveroprosentin mukaan ja vakituksia asuinrakennuksia oman veroprosentin mukaan. Kiinteistöveroa ei makseta metsästä eikä maatalousmaista. Verottomia ovat myös eräät yleiset alueet, kuten kadut ja torit. Kiinteistövero koskee sekä maata että rakennuksia. Maa- ja metsätalousmaa sekä vesialueet eivät kuulu kiinteistöveron piiriin, maatilojen rakennukset sen sijaan kuuluvat. Kiinteistövero on tuloverotuksessa vähennyskelpoinen siltä osin kuin kiinteistöä on käytetty tulonhankkimisessa.

Kiinteistöverotuksessa kiinteistön omistaja on verovelvollinen. Kunnat eivät maksa kiinteistöveroa omalla alueellaan sijaitsevista kiinteistöistä.

Kunnat päättävät vuosittaiset kiinteistöveroprosenttinsa seuraavien vuoden 2016 alusta lähtien voimassa olevien vaihteluvälien sisällä:

Yleinen kiinteistöveroprosentti	0,80 - 1,55
Vakituisten asuinrakennusten veroprosentti	0,37 - 0,80
Muiden asuinrakennusten veroprosentti, (esim. kesämökki)*	0,80 - 1,55
Yleishyödyllisen yhteisön veroprosentti	0,00 - 1,55
Rakentamattoman rakennuspaikan veroprosentti**	1,00 - 4,00
Voimalaitosten veroprosentti	0,80 - 3,10

* Vapaa-ajan asuinrakennuksen veroprosentti voidaan määrätä enintään 1,00 prosenttiyksikköä korkeammaksi kuin pääasiassa vakituiseen asumiseen käytettävien rakennusten veroprosentti tai jos näin laskettu veroprosentti on kunnanvaltuuston määräämää yleistä kiinteistöveroprosenttia alempi, enintään kunnanvaltuuston määräämän yleisen kiinteistöveroprosentin suuruiseksi.

** Rakentamattoman rakennuspaikan veroprosentti on 14 pääkaupunkiseudun ja sen kehysalueen kunnassa vähintään kunnassa sovellettava yleinen veroprosentti + 1,5 prosenttiyksikköä (vuodesta 2014 alkaen), enintään kuitenkin 4,00 prosenttia. Muualla rakentamattomalle rakennuspaikalle voidaan soveltaa myös yleistä kiinteistöveroprosenttia (veronmaksajat.fi).

Laissa erotetaan vakituisten asuinrakennusten kiinteistöveroprosentti ja yleinen kiinteistöveroprosentti, joka koskee maapohjaa ja muita rakennuksia kuin vakituksia asuinrakennuksia. Lisäksi kunta voi määrätä kiinteistöveroprosentin muille asuinrakennuksille (joita ovat lähinnä vapaa-ajan asunnot), voimalaitoksille ja ydinvoimalaitoksille sekä rakentamattomalle rakennuspaikalle.

Yleishyödyllisen yhteisön omistaman rakennuksen ja maapohjan kiinteistöveroprosentti voidaan kunnanvaltuuston päätöksellä määrätä muuten kiinteistöveroprosenteista säädettyä alhaisemmaksi, mikäli kiinteistöllä sijaitseva rakennus on pääasiassa yleisessä tai yleishyödyllisessä käytössä. Tällöin kiinteistöveroprosentti voi olla myös 0,00 (vm.fi).

Kesän 2016 aikana on valtakunnallisella poliittisella tasolla nostettu esille voimalaitoksista maksettavan kiinteistöveron muuttaminen tasausveroksi perustuen osittain verotulojen tasaukseen maakuntahallintouudistuksessa. Tällöin voimalaitospaikkakunnat menettäisivät suuren osan voimalaitosten maksamista kiinteistöverotuotoista. Tällä hetkellä kunnat saavat kaikki voimalaitosten kiinteistöverotuotot itselleen. Voimalaitosten kiinteistöverojen hyöty kohdistuisi valtakunnan tasolle ja voimalaitospaikkakunnat eivät saisi voimalaitosten kiinteistöveron kautta verotulojen aiheuttamaa täyttä hyvitystä voimalaitosten aiheuttamasta haitasta. Yksin Kemijoki Oy:n vuosittain maksamat voimalaitosten kiinteistöverot muutamalle Lapin kunnalle ovat noin 17 milj. euroa vuodessa. Esimerkiksi Rovaniemen kaupungille muutoksen arvioidaan aiheuttavan noin seitsemän miljoonan euron kiinteistöveron supistuvan noin 3,5 miljoonaan veroeuroon vuodessa. Myös Kemimaalle, Kemijärvelle, Pelkosenniemelle, Sodankylälle ja Tervolalle voimaloiden kiinteistövero on tuonut tuntuvan tulon. Pelkosenniemen kohdalla voidaan esimerkkinä mainita, että voimalaitoksen kiinteistöverotuotto on ollut vuosittain noin 940 000 euroa. Koko kunnan kiinteistöverotuotto

vuonna 2014 on ollut noin 1,7 miljoonaa euroa, joten voimalaitoskiinteistövero on tuonut yli puolet koko kiinteistöverotuotosta.

Kiinteistöveron nykytilan arviointia

Kiinteistöverotuksen muutoksilla on haluttu kasvattaa kiinteistöveron osuutta kuntien verotuloista. Kiinteistöverolla on kuntien rahoituksen lähteenä useita etuja. Veron tuotto on vakaa, toisin kuin esimerkiksi suhdannevaihteluille alttiin yhteisöveron tuotto. Veropohja kehittyy tasaisesti ja kertyvän veron määrä on helposti ja varsin tarkoin ennakoitavissa kunnan alueella sijaitsevien kiinteistöjen ja kunnan määräämien veroprosenttien perusteella. Veropohja on liikkumaton. Vero-
muoto täydentää muuta verojärjestelmää ja keventää osaltaan muuhun verotukseen, erityisesti tuloverotukseen, kohdistuvia paineita. Kiinteistöihin kohdistuva vero edistää maan ja rakennuskannan tehokasta käyttöä ja edesauttaa kustannustehokkaiden yhdyskuntarakenteiden muodostumista vähentäen kunnallistekniikan ja palvelutarjonnan kustannuksia.

Nykyisen hallituksen tavoitteena on edelleen kasvattaa kuntien kiinteistöverotuloja. Hallitusohjelman mukaan kiinteistöveroprosenttien ala- ja ylärajoja korotetaan maltillisesti. Hallitusohjelman liitteenä olevassa hallituksen veropoliittisessa linjauksessa kiinteistöveroon tehtävillä korotuksilla tavoitellaan hallituskauden aikana 100 miljoonan euron lisäystä kiinteistöverotuloihin. Vuonna 2015 kiinteistöverokertymä Suomessa oli n. 1,6 mrd euroa.

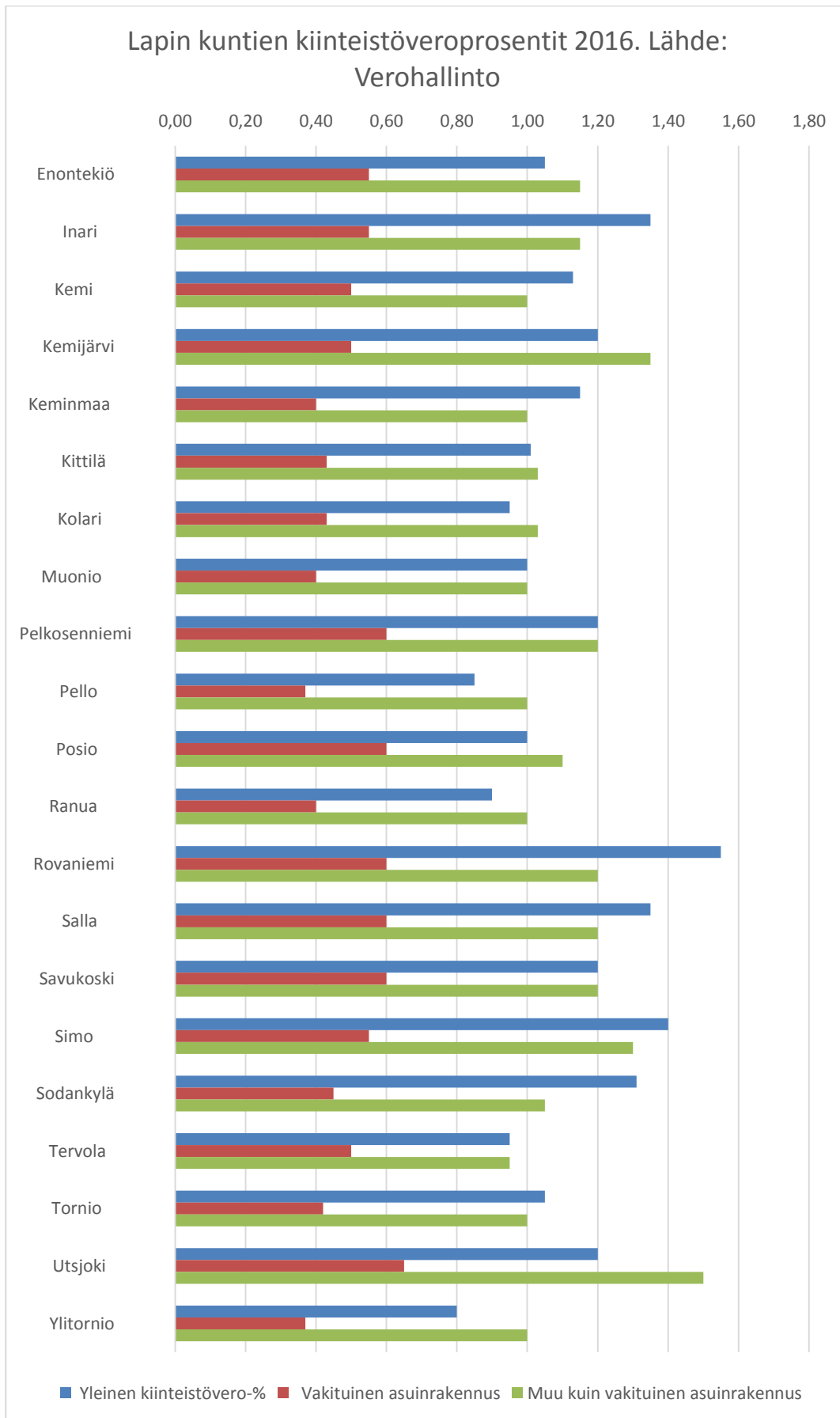
Koska yleisen kiinteistöveroprosentin piiriin kuuluvien kiinteistöjen ja rakennusten ja vakituisten asuinrakennusten osuus veron tuotosta on 90 prosenttia, tavoitellun suuruista lisäkertymää ei voida saavuttaa korottamatta myös näitä veroprosentteja. Viime vuosina kiinteistöverotus on toisaalta kiristynyt eniten juuri mainittujen kiinteistöjen ja rakennusten osalta, osin veroprosenttien ala- ja ylärajoja koskevien muutosten myötä, seuraavan sivun taulukon mukaisesti.

Yleinen kiinteistövero				Vakituisten asuntojen kiinteistövero		
vuosi	alaraja	keskimääräinen vero-%	yläraja	alaraja	keskimääräinen vero-%	yläraja
2009	0,50	0,74	0,8	0,22	0,29	0,50
2015	0,80	0,99	1,55	0,37	0,46	0,80
muutos	60 %	34 %	55 %	68 %	59 %	60 %

Viime vuosina toteutettujen veroprosenttien vaihteluvälien korotusten yhteydessä ei samalla ole tarkistettu voimalaitosrakennusten ja –rakennelmien kiinteistöveroprosentin ja vapaa-ajanrakennusten kiinteistöveroprosenttien tasoa. Yleisen kiinteistöveroprosentin suhteellinen ero voimalaitosrakennusten ja –rakennelmien kiinteistöveroprosentin enimmäismäärään samoin kuin vakituisten asuinrakennusten veroprosentin suhteellinen ero muiden asuinrakennusten veroprosenttiin on tämän vuoksi kaventunut.

Vaikka voimalaitosten ja vapaa-ajanasuntojen osuus kiinteistöverotuloista on vain vajaat yhdeksän prosenttia, niillä on kuitenkin kohtalainen merkitys monille pienille kunnille kasvukeskusten ulkopuolella. Kunnat, jotka ovat määränneet erillisen veroprosentin voimalaitosrakennuksille ja rakennelmille tai vapaa-ajanasunnoille soveltavat varsin usein sallitun vaihteluvälin ylärajaa. Voimalaitosten enimmäisveroprosenttia sovelsi vuonna 2015 kaikkiaan 108 kuntaa ja muiden kuin vakituisten asuinrakennusten enimmäisveroprosenttia kaikkiaan 171 kuntaa.

(finlex.fi/fi/esitykset/he/2015/20150026.)

Kuva 15 Lapin kuntien kiinteistöveroprosentit 2016

5.4 Yhteisövero

Yhteisövero on osakeyhtiöiden ja muiden yhteisöjen maksama tulovero, jonka määrä on 20 prosenttia yhteisön verotettavasta tulosta. Yhteisveron suuruus päätetään vuosittain valtion tulo- ja menoarviokäsittelyn yhteydessä. Yhteisön verotettava tulo on veronalaisten tulojen ja vähennyskelpoisten menojen erotus.

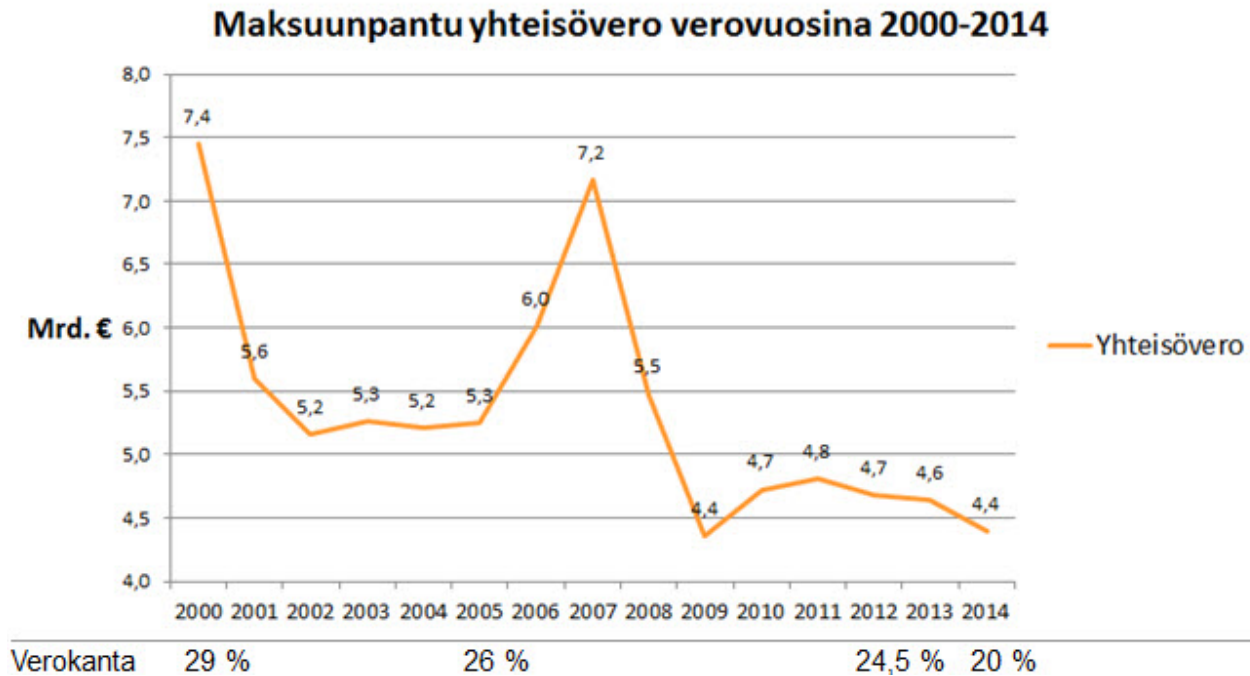
Yhteisöveroa maksavia yhteisöjä ovat osakeyhtiöiden lisäksi osuuskunnat sekä tietyin edellytyksin julkisyhteisöt, yhdistykset, laitokset, säätiöt ja asunto-osakeyhtiöt. Julkisyhteisöjen, yleishyödyllisten yhteisöjen ja laitosten yhteisöverovelvollisuus on rajattu koskemaan vain niiden elinkeino- ja kiinteistötuloja. Asunto-osakeyhtiöille ei yleensä muodostu verotettavaa tuloa.

Yhteisöveronsaajia ovat valtio ja kunnat. Seurakuntien yhteisövero-osuus korvattiin indeksiin sidottulla määrärahalla vuoden 2016 alussa. *Viimeksi vahvistettu valtion pysyvä jako-osuus yhteisöveron tuotosta on 69,66 % ja kuntien 30,34 % (vm.fi).*

Kunkin yhteisön yhteisövero jaetaan kunnittaiseksi yritystoimintaerän laskentaeräksi. Mikäli yhteisön toimipaikka on yhdessä kunnassa, yhteisön vero lisätään kunnan laskentaeraan. *Mikäli yhteisöllä on toimipaikkoja useassa kunnassa, yhteisön vero lisätään näiden kuntien laskentaeriin yhteisön toimipaikkojen kunnittaisten henkilöstömäärien suhteessa (myös konsernit).*

Elinkeinoverotukseen kuuluvat liikkeen- ja ammatinharjoittajien, yhteisöjen ja yhtymien sekä niiden osakkaiden verotus sekä maa- ja metsätalouden verotus.

Yksityisen liikkeen- tai ammatinharjoittajan tulos verotetaan yrittäjän yritystulona. Elinkeinoyhtymän tulos verotetaan osakkaan tulona osakkaan verotusta koskevien säännösten mukaan. Yhteisöt, kuten osakeyhtiöt, ovat erillisiä verovelvollisia, jotka maksavat tuloksestaan yhteisöveroa. Yhteisön varojenjako verotetaan yhteisön osakkaan tulona (vm.fi).

Kuva 16 Maksuunpantu yhteisövero verovuosina 2000 – 2014. Lähde Verohallinto, sivusto www.vero.fi, katsottu 11.8.2016

Yksittäisille kunnille yhteisövero jaetaan yritystoimintaeränä ja metsäeränä. Metsävero-osuus on lain mukaan 5 – 15 % kuntien yhteisövero-osuudesta. Metsävero-osuus lisättynä Metsähallitukselle maksuunpannulla yhteisöverolla jaetaan yksittäisten kuntien metsäeräksi.

Metsähallituksen organisaatiouudistuksen myötä Metsähallituksesta liikelaitoksena erotetaan markkinoilla liiketoimintaa harjoittavat yksiköt osakeyhtiöksi. Metsätalousosakeyhtiö tulee normaalin yhteisöverotuksen piiriin ja maksaa 20 % yhteisöverokannan mukaista veroa verotettavasta tulostaan. Metsähallitus liikelaitoksena olisi kuitenkin edelleen osittain verovelvollinen yhteisö ja maksaisi vain kuntien osuuden yhteisöverosta veronsaajaryhmän jako-osuuden mukaisesti (v. 2015: 7,0634 % ja 2016: 6,1840 % ja 2017: 6,0680 %). (Valtionvarainministeriö)

Metsävaltaisia ja vähäväkisiä Lapin ja Itä-Suomen kuntia huolestuttaa, miten valtion metsätalouden yhtiöittäminen vaikuttaa kuntien yhteisöverokertymään. Maa- ja metsätalousministeriön mukaan uudistuksen kokonaisvaikutus on vähäinen, vaikkakin kuntien osuus jonkin verran pienenee. Uuden metsähallituslain vaikutuksista arvioidaan, että kunnille yhteensä maksettava metsävero vähenee 7,7 miljoonasta eurosta noin 6,7 miljoonaan euroon.

Metsätaloustalouden osakeyhtiö alkaa maksaa yhteisöveroa myös valtiolle, jolloin verokertymä kasvaa nykyisestä noin kaksi miljoonaa euroa vuodessa. Eniten muutos kirpaisee Lapin metsäisiä kuntia. Esimerkiksi Savukoskella Metsähallituksen osuus kunnan yhteisöverotuotosta on 95 % eli rahassa noin 760.000 euroa. Summa vastaa 19 prosenttia eli viidennestä kunnan koko verokertymästä. (Maaseudun Tulevaisuus 23.11.2015 ja Suomenmaa 29.10.2015).

5.5 Verotulojen jakauma

Kuvassa (Kuva 17) on kuvattu Lapin kuntien verotulojen suhteellinen jakauma prosentteina vuonna 2014. Verotulot koostuvat kunnallisverosta, yhteisöverosta ja kiinteistöverosta.

Kuva 17 Lapin kuntien suhteellinen verotulojen jakauma 2014. Lähde: Verohallinto, Kuntaliitto

Huomioitavaa edellä olevassa kuvassa on Pelkosenniemen korkea kiinteistövero-osuus, mikä johtuu suuresta vapaa-ajan asuntojen määrästä suhteessa kaikkiin kiinteistöihin. Savukoskella on puolestaan muita kuntia korkeampi suhteellinen yhteisöverotuoton osuus, missä selittävänä tekijänä lienee Metsähallituksen yhteisöverovaikutus. Metsähallituksen yhteisöveromuodostuksesta on selvitys edellä tässä raportissa sivuilla 31-32.

5.6 Maksu- ja myyntitulot

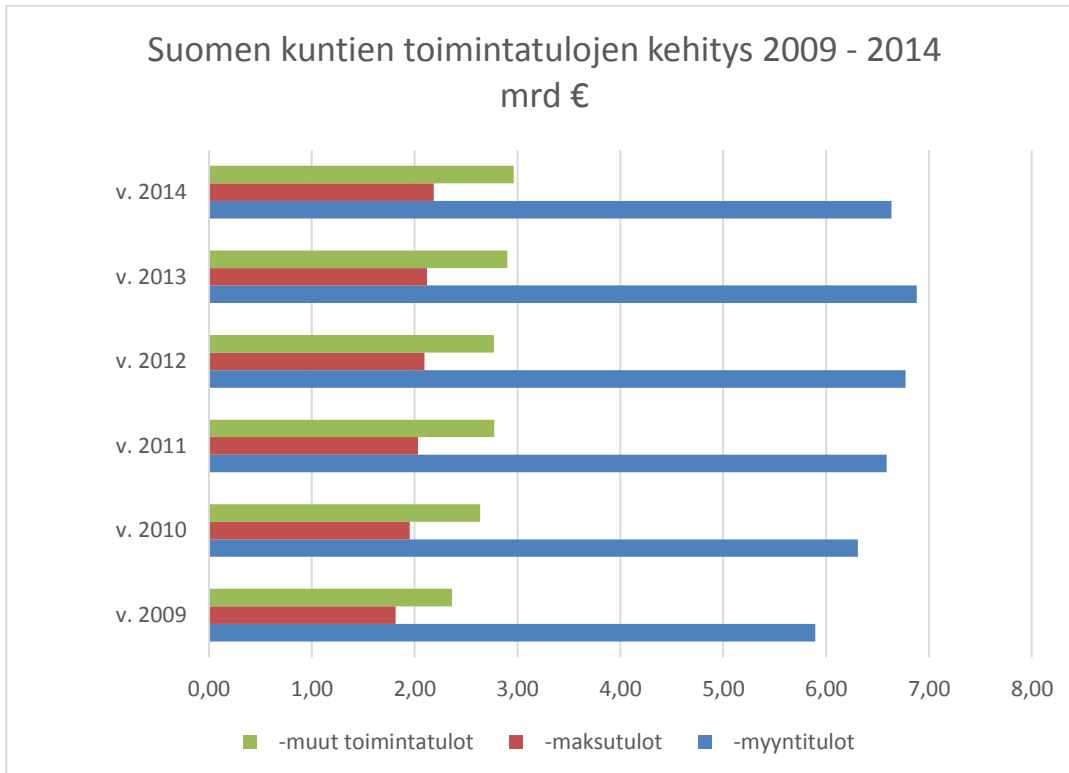
Myyntitulot ovat tuloja tavaroiden ja palvelujen myynnistä, jotka on tarkoitettu myytäväksi pääsääntöisesti tuotantokustannukset peittävään hintaan. Kunnan liiketoiminnan (mm. vesi-, energia-, jätehuolto-, liikenne-, satamalaitos, kanttiini, pesula, autokoulu yms. liikeluontoinen toiminta) suoritteista perimät korvaukset merkitään kuitenkin myyntituottoihin riippumatta siitä, kattavatko ne tuotantokustannukset.

Maksutulot ovat asiakasmaksuja ja muita maksuja tavaroista ja palveluista, joiden hinnoittelun tarkoituksena ei ole kattaa tuotantokustannuksia kokonaisuudessaan tai joiden hinnat määritellään asiakkaan maksukyvyyn mukaan. Usein maksujen perusteista säädetään laissa tai asetuksessa. Kuntien ja kuntayhtymien maksutulot olivat vuonna 2014 noin 2,2 mrd. euroa. Kuntien ja kuntayhtymien menoista vajaa viidennes katetaan maksuilla ja myyntituloilla (Kuntaliitto).

Suomessa julkisten palvelujen järjestäminen rahoitetaan verovaroilla. Kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon menoista kunnan verotuloilla rahoitetaan 60 prosenttia, valtion verotuloilla 30 prosenttia ja loput kymmenen prosenttia asiakasmaksuilla.

Vuonna 2013 asiakasmaksuilla hoidettiin noin 6,0 % kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannuksista. Kotipalveluissa asiakasmaksuilla katettiin 15,8 % kustannuksista ja erikoissairaanhoidossa 3,4 % (Kuntaliitto).

5.6.1 Kuntien toimintatulot Suomessa

Kuva 18 Suomen kuntien toimintatulojen kehitys mrd € 2009 - 2014. Lähde: Kuntaliitto ja Tilastokeskus

Kuva 19 Kuntien toimintatulojen %-osuus kokonaistuloista 2014. Lähde: Kuntaliitto ja Tilastokeskus

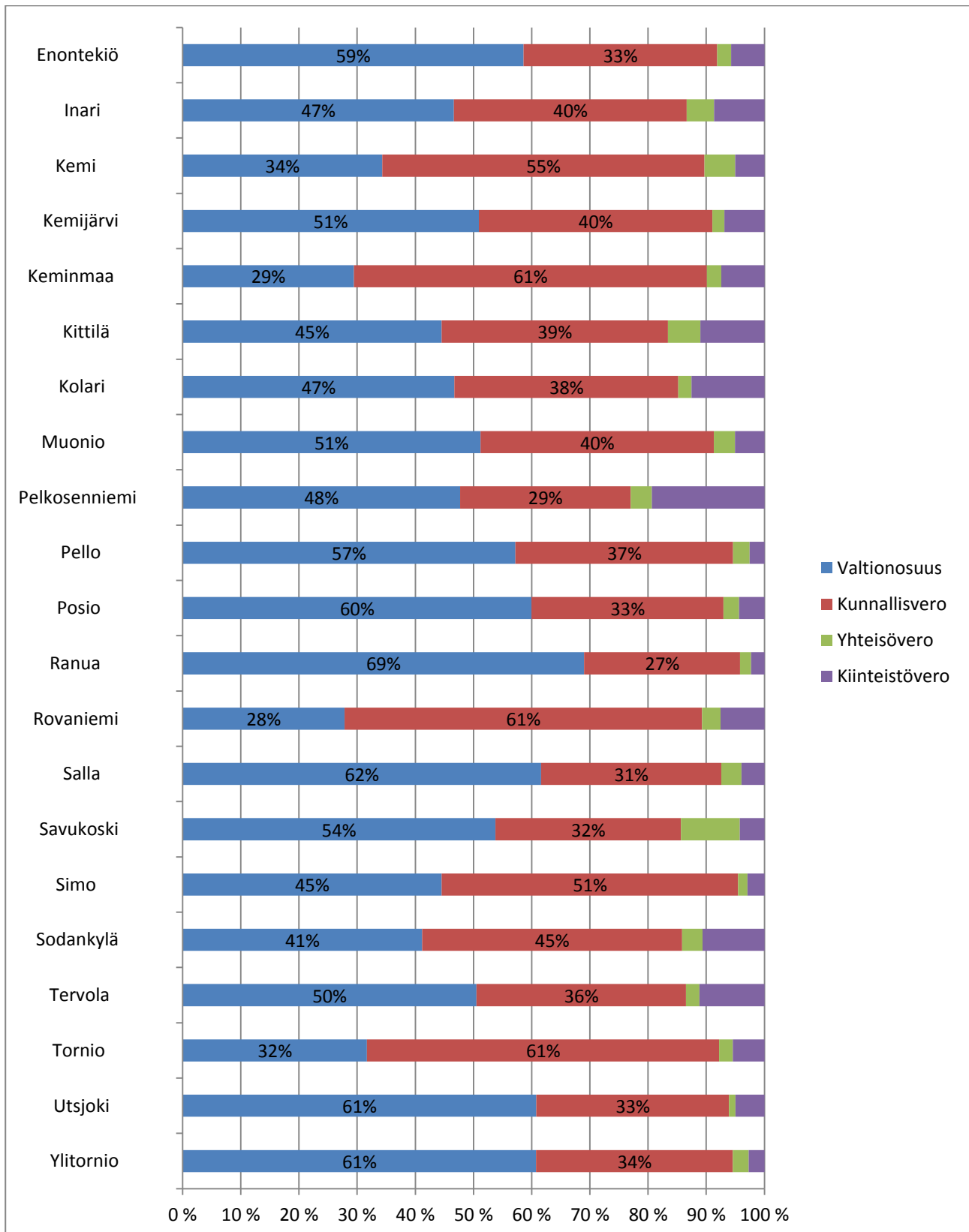
5.6.2 Asiaksmaksujen korotuspaineet

Enemmistö Manner-Suomen kunnista on jollain tavoin hyödyntänyt mahdollisuutta korottaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja, ilmenee Kuntaliiton toteuttamasta kuntien ja kuntayhtymien asiakasmaksukyselystä, jonka tulokset Kuntaliitto on julkistanut 28.6.2016. Se, kuinka paljon kuntalainen maksaa sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttämisestä esimerkiksi terveysasemäkäynnin yhteydessä, on määritelty asiakasmaksuasetuksessa, jossa säädetään miten paljon tietystä kuntapalvelusta enimmillään saa laskuttaa. Kunnat voivat itse päättää perivätkö ne korkeimman mahdollisen asiakasmaksun tai vähemmän. Kunnat ja kuntayhtymät ovat korottaneet asiakasmaksuja eri tavoin, osa on nostanut maksujaan vain indeksikorotuksen verran, kun taas osa on tehnyt täysimääräiset, lähes 30 prosentin korotukset tasasuuruisiin asiakasmaksuihin. Toisaalta on myös kuntia jotka ovat korottaneet vain tiettyjen palveluiden hintaa tai nostaneet hintaa vähemmän kuin mikä olisi mahdollista. (Kuntaliitto, kunnat.net 25.8.2016)

Tulevaan sote-uudistukseen liittyen kuntien perimät asiakasmaksut voivat muodostaa potentiaalin uudelle yritystoiminnalle erityisesti sosiaali- ja terveyspalveluissa. Toisaalta sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuu on menossa maakunnille, jotka tulevat kilpailuttamaan alueellisten sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttajatahot. Kilpailutuksen myötä on vaarana, että palvelujen toteutus ohjautuu muutamalla valtakunnalliselle tai monikansalliselle konsernille, jotka jo nyt ovat valanneet yksityisten sote-palveluiden markkinoita pienyrittäjiltä.

5.7 Kuntatulojen jakauma Lapissa

Kuvassa seuraavalla sivulla (Kuva 20) on kuvattu Lapin kuntien julkisten tulojen (valtionosuus, kunnallisvero, yhteisövero ja kiinteistövero) jakauma vuonna 2014. Edellisestä kuvasta poiketen kuvassa on esitetty myös valtionosuuksien osuus ja näin ollen saadaan kokonaiskäsitys kunkin Lapin kunnan julkisten tulojen prosenttiosuudesta. Keminmaalla, Torniossa, Kemissä ja Rovaniemellä kunnallisverotuoton eli palkkaverotulon osuus on yli puolet kokonaistuloista. Keminmaalla, Torniossa ja Rovaniemellä kunnallisverotulot ovat 61 % tuloista. Valtionosuuksien suurin prosentuaalinen osuus 69 % on Ranualla. Valtionosuudet muodostavat yli 60 % kunnan julkisista tuloista myös Sallassa, Utsjoella ja Ylitorniolla. Pienin valtionosuus kuntatuloista on Rovaniemellä, 28 %.

Kuva 20 Lapin kuntien julkisten tulojen jakauma vuonna 2014. Lähde Verohallinto

6 Taustaa valtionosuusjärjestelmän perusrakenteesta

Kunnan peruspalvelujen valtionosuusprosentti kuvaa valtion ja kuntien välistä kustannusten jakoa valtakunnallisesti. Vuonna 2015 valtionosuusprosentti on ollut 25,44. Yhden kunnan valtionosuus saadaan, kun kunnan laskennallisesta perusteesta/kustannuksesta vähennetään kunnan omahoitosuus, joka on yhtä suuri (€/asukas) kaikissa kunnissa.

Lisäksi kunnille myönnettävässä kunnan peruspalvelujen valtionosuudessa otetaan huomioon seuraavat tekijät:

- lisäosat; syrjäisyys, työpaikkaomavaraisuus ja saamelaiden kotiseutualueen kunta
- valtionosuuteen tehtävät vähennykset ja lisäykset
- järjestelmämuutoksen tasaus
- verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus.

Edellä mainitut tekijät vaikuttavat sellaisenaan kunnan valtionosuuden määrään eli niistä ei vähennetä kunnan omahoitosuutta, kuten laskennallisista kustannuksista.

Kunnan valtionosuusrahoitus muodostuu kahdesta osasta: valtiovarainministeriön hallinnoimasta kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain mukaisesta valtionosuusrahoituksesta, jota hallinnoi opetus- ja kulttuuriministeriö.

1. Kunnan peruspalvelujen valtionosuutta (1704/2009) myönnetään mm. seuraaviin kuntien tehtäviin:

- terveydenhuolto ja erikoissairaanhoido (ml. oppilas- ja opiskelijahuolto),
- vanhustenhoito, vammaistenhoito, lastensuojelu, mielenterveys- ja päihdehuolto ja muu sosiaalihuolto,
- lasten päivähoido
- esiopetus ja perusopetus
- kirjastot, kuntien kulttuuritoiminta ja taiteen perusopetus.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuuden laskennallinen peruste muodostuu

- ikärakenteen
- sairastavuuden ja
- muiden laskennallisten kustannusten määräytymistekijöiden perusteella.

Myös verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus on osa kunnan peruspalvelujen valtionosuutta. Lisäksi kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen sisältyvät syrjäisyyden, työpaikkaomavaraisuuden

den ja saamelaisten kotiseutualueen kunnan lisäosat, vuoden 2015 järjestelmämuutoksen tasaus (nk. siirtymätasaus) ja valtionosuudessa huomioon otettavat lisäykset ja vähennykset, mm. veromenetysten kompensaatiot.

2. Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaisen valtionosuusrahoituksen (1705/2009) euro-määräisesti merkittävin osa on koulutuksen ylläpitäjille myönnettävä yksikköhintarahoitus

- lukiokoulutukseen ja
- ammatilliseen koulutukseen.

Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää perusopetukseen oppilaskohtaista lisärahoitusta (pidennetty oppivelvollisuus, lisäopetus, maahanmuuttajien perusopetukseen valmistava opetus jne.) ja rahoituksen muuhun opetus- ja kulttuuritoimintaan (kansalaisopistot, museot, teatterit, orkesterit, nuorisotyö jne.).

Lähde: Kuntaliitto, sivusto www.kunnat.net 9.8.2016

7 Asiakaspalvelujen ostot Suomen kunnissa

Kunnat ovat viime vuosina lisänneet ostoja kuntayhteisöjen ja kuntakonsernien ulkopuolisilta toimijoilta. Erityisesti palvelujen ulkoistus ja ostot yksityissektorilta ovat kasvaneet sosiaali- ja terveyspalvelujen alalla. Asiakaspalvelut ovat kuntalaisille tarkoitettuja lopputuotepalveluja, joita kunta ostaa muilta palvelujen tuottajilta. Seuraavan sivun kuvan tiedostot perustuvat Tilastokeskuksen talous- ja toimintatilastoihin. (Kuva 21)

Kuva 21 Asiakaspalvelujen ostot kunnissa 1997 - 2013 milj. €. Lähde: Kuntaliitto, Tilastokeskus, THL

8 Kuntien verotulojen kehittyminen, ennuste

Kuntien verotulot vuosina 2014-2020, mrd. €

(painelaskelma, kuntien veroprosentit pidetty 2016-2020 samoina)

	2014	2015*	2016**	2017**	2018**	2019**	2020**
Verolaji							
Kunnallisvero	18,19	18,52	18,74	19,04	19,50	20,02	20,62
Yhteisövero	1,47	1,64	1,32	1,31	1,38	1,45	1,52
Kiinteistövero	1,51	1,60	1,67	1,74	1,80	1,86	1,89
Verotulot yhteensä	21,18	21,77	21,73	22,08	22,68	23,33	24,03
Muutos-%:							
Kunnallisvero	1,3	1,8	1,1	1,6	2,4	2,7	3,0
Yhteisövero	12,1	11,7	-19,5	-0,8	5,4	4,7	4,8
Kiinteistövero	11,0	6,1	4,3	3,9	3,7	3,1	2,0
Verotulot yhteensä	2,6	2,8	-0,2	1,6	2,7	2,8	3,0
Tuloveroprosentti, keskim.	19,74	19,83	19,87	19,87	19,87	19,87	19,87
Yhteisöveroprosentti	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Osuus yhteisöverosta, %	35,56	36,87 ¹⁾	30,92 ²⁾	30,34	30,34	30,34	30,34

1) Työmarkkinatuen rahoitusvastuun siirtoa kunnille on kompensoitu nostamalla kuntien yhteisöveron jako-osuutta vuodesta 2015 lähtien 1,81 %-yksikköä

2) Kuntien yhteisövero-osuuden viiden %-yksikön määräaikainen korotus päättyy vuonna 2016

Kuva 22 Kuntien verotuloennuste Suomessa 2020 asti. Lähde: Kuntaliitto

9 Yleinen talouskehitys Suomessa ja julkisella sektorilla

Kokonaistaloudelliset ennusteet ja taustaoletukset

Lähde: Vuodet 2014-2015 Tilastokeskus, vuosien 2016-2020 ennusteet VM 14.4.2016

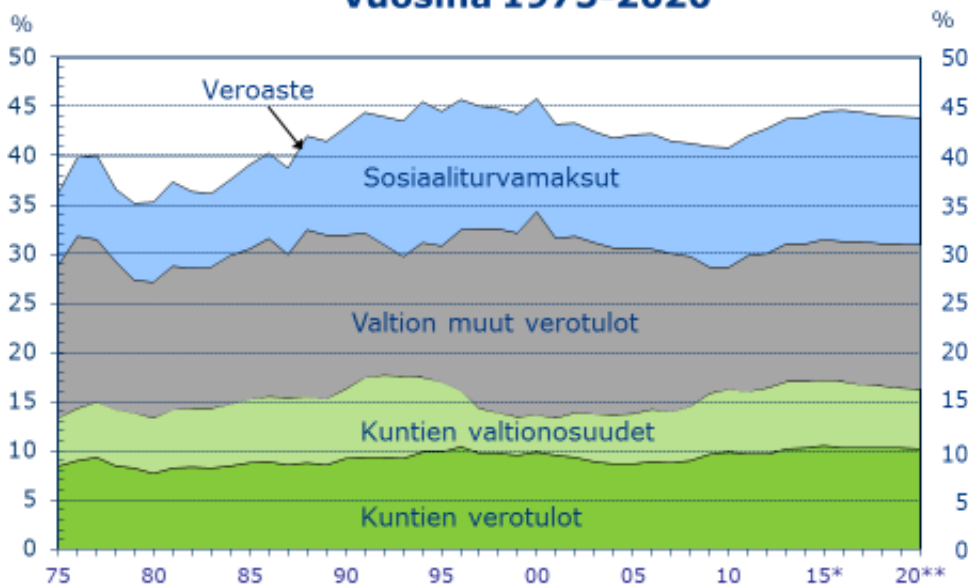
Prosenttia:	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
BKT, määrän muutos	-0,7	0,5	0,9	1,2	1,2	1,1	1,1
Palkkasumman muutos	0,7	0,8	1,5	1,4	1,5	1,9	2,3
Ansiotasoindeksin muutos	1,4	1,2	1,2	1,0	1,2	1,6	2,0
Työttömyysaste	8,7	9,4	9,3	9,0	8,7	8,4	8,1
Kuluttajahintojen muutos	1,0	-0,2	0,3	1,3	1,5	1,7	1,8
Kuntien kustannustason muutos	0,5	0,5	1,0	0,9	1,3	1,6	2,0
Valtionosuusindeksin muutos	1,5	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0
Kuntien ansiotasoindeksin muutos	0,7	0,8	1,1	1,0	1,2	1,6	2,0

Ennusteet syyskuussa 2015 (Kuntatalousohjelma):

BKT, määrän muutos	-0,4	0,2	1,3	1,4	1,3	1,2
Palkkasumman muutos	0,3	0,5	1,5	1,7	2,2	2,5
Ansiotasoindeksin muutos	1,4	1,1	1,2	1,2	1,7	2,1
Työttömyysaste	8,7	9,6	9,4	9,1	8,7	8,3
Kuluttajahintaindeksin muutos	1,0	-0,1	1,1	1,5	1,8	2,0
Kuntien kustannustason muutos	0,5	0,6	1,2	1,1	1,7	2,1

Kuva 23 Kokonaistaloudelliset ennusteet Suomessa. Lähde: Kuntaliitto

Veroaste (verojen suhde BKT:een), % vuosina 1975-2020

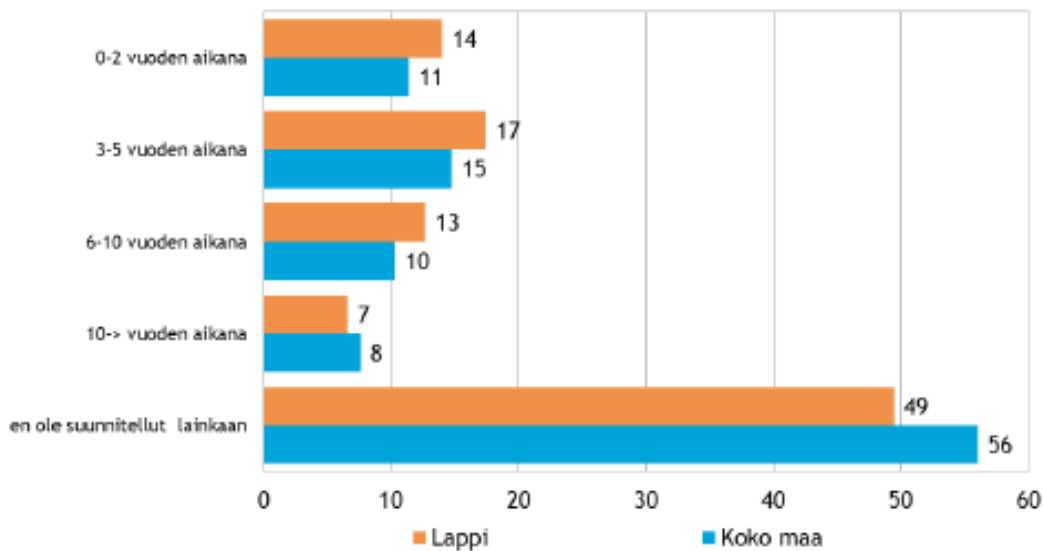
Kuva 24 Veroaste 1975 - 2020. Lähde: Kuntaliitto

10 Pohdinta ja johtopäätökset

10.1 Omistajanvaihdokset ja sukupolvenvaihdos

Yritysten omistajanvaihdos ja sukupolvenvaihdos ovat olleet ajankohtaisia teemoja jo vuosien ajan. Eri tahot, kuten rahoituslaitokset ja yrittäjäjärjestöt ovat aktiivisesti pyrkineet edistämään yrittäjien sukupolvenvaihdoksia sekä samalla muita omistajanvaihdoksia. Erityisesti sukupolvenvaihdokset ovat osoittautuneet haasteellisiksi. Osalla yrittäjistä on vaikea luopua elämäntyöstään. Osalla yrittäjistä on hankaluuksia löytää soveltuvia jatkajia yritystoiminnalle. Yritysten arvonnäyttö sekä sukupolvenvaihdostilanteeseen liittyvä kauppahinta tai lahja- ja perintöveroon liittyvät seikat ovat hankaloittaneet sukupolvenvaihdosten toteuttamista. Monella yrittäjällä on suuri henkinen tai asenteellinen kynnys luopua omasta elämäntyöstään. Lisäksi moni yrittäjä kokee vaikeaksi löytää ihanteellinen ajankohta yrityksestä luopumiseen. Yhtenä käytännön ongelmana on myös se, että yrittäjäuran aikana ei ole aina riittävästi panostettu eläkkeen kartuttamiseen työuran aikana. Eläkekertymä saattaa jäädä niin alhaiseksi, että yritystoiminnasta luopuminen elinaikana ei ole mahdollista.

Lapissa omistajavaihdosta suunnittelevia yrittäjiä on Suomen Yrittäjien pk-yritysbarometrin syksyn 2016 katsauksen mukaan hieman yli puolet vastaajista. Koko Suomessa omistajavaihdosta suunnittelevien määrä on hieman pienempi. Lapin osalta on huomioitavaa, että 3 – 5 vuoden aikajänteellä 17 % vastaajista suunnittelee omistajanvaihdosta ja alle kahden vuoden aikajänteelläkin 14 % vastaajista (Kuva 25). Omistajanvaihdosten suunnittelu on Lapissa kunnissa ehdottomasti huomioitava asia. On todennäköistä, että kaikissa kunnissa osa yrittäjäpohjasta on pettämässä tulevana vuosina, mikäli omistajavaihdoksia, erityisesti sukupolvenvaihdoksia ei pystytä vauhdittamaan. Kunnat eivät pysty tosin yksin kehitykseen vaikuttamaan, vaan vaihdosten edistämiseksi tarvitaan myös muiden toimijoiden panosta. Yhteistyötä tarvitaan esimerkiksi tilitoimistojen ja rahoittajien kanssa. Omistajavaihdostilanteissa muiden muassa vakuus- ja rahoitusjärjestelyillä on keskeinen merkitys.

Kuva 25 Omistajavaihdon suunnittelu, %. Lähde: Suomen Yrittäjät pk-yritysbarometri syys 2016

10.2 Työvoiman saatavuus ja kohtaanto-ongelma

Joillakin aloilla on ilmennyt pulaa soveltuvista työntekijöistä huolimatta korkeasta yleisestä työttömyysasteesta. Monissa tapauksissa työvoiman saatavuusongelma liittyy erityisen ammattiosaamiseen ja se on paikallinen. Esimerkiksi metalli- ja matkailualan yrityksillä on ilmennyt haasteita osaavan työvoiman saamisessa.

”Ammattibarometri kertoo työ- ja elinkeinotoimistojen näkemyksen keskeisten ammattien kehitysnäkymistä lähitulevaisuudessa ja se laaditaan kaksi kertaa vuodessa. Ammattien työmarkkinanäkymien arvio tehdään TE-toimistoissa. TE-toimiston virkailijat arvioivat asiantuntemuksensa perusteella noin 200 ammatin työvoiman kysyntänäkymiä ja työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainon kehitystä puoleksi vuodeksi eteenpäin”. (TEM / aluebarometri)

”Työ- ja elinkeinotoimistot perustavat arvionsa työnantajilta ja työnhakijoilta haastattelujen ja työnantajakäyntien kautta saamiinsa tietoihin sekä mm. barometrien ja seuranta järjestelmien tietoihin. Ammattibarometriarvioinnilla pyritään parantamaan avointen työpaikkojen ja työnhakijoiden kohtaamista ja edistämään ammatillista ja alueellista liikkuvuutta”. (TEM / aluebarometri)

Ammattibarometrin tuloksia on katsottavissa seuraavan linkin kautta: <http://bit.ly/2dnxiby>.

10.3 Pohdintaa

Työvoimavaltainen yritystoiminta on kunnalle pitkällä aikavälillä hyväksi. Työvoimavaltainen yritystoiminta tuo kuntaan suoraan hyödynnettäviä palkansaajien verotuloja. Työvoimavaltainen yritystoiminta lisää alueellisen talouden kysyntää sekä yritysten itsensä tekemien ostojen, mutta varsinkin työntekijöiden alueella suorittamien ostojen myötä. Työvoimavaltainen yritystoiminta lisää yleensä kunnissa yleistä toimeliaisuutta. Työvoimavaltaisen yritystoiminnan houkuttelu kuntiin ei ole kuitenkaan mikään taikatemppu, koska kaikki kunnat esimerkiksi sijaintinsa, palvelutarjoomansa, työvoimatarjontansa tai liikenneyhteyksien vuoksi pysty tarjoamaan riittävän houkuttelevia yritystoiminnan edellytyksiä kuntaan sijoittuville yrityksille.

Kaupungistuminen ja yleinen suurten kaupunkiseutujen ulkopuolella tapahtuva väestönkehitys johtaa vanhenevan väestön lisääntymiseen. Työvoiman ulkopuolella olevan väestön määrä kasvaa. Pienet paikkakunnat kärsivät väestömuutoksesta suhteellisesti suuria paikkakuntia enemmän, koska väestön huoltosuhde muuttuu epäedulliseksi.

Yritystoiminnan osalta myös vanheneva väestö tuo potentiaalia. Kunnat ja tulevat maakunnat tulevat lisääntyvässä määrin ulkoistamaan aiemmin itse tuottamiaan palveluita. Vanhenevan väestön tuoma potentiaali ei tuo pelkästään vanhusten hoivapalveluihin liittyvää yrityspotentiaalia. Tulevat yli 65-vuotiaiden ikäluokat ovat väestössä aktiivisia toimijoita, joilla on varsin korkea ostovoima jopa eläkkeellä ollessaan. Palvelujen kysyntää tulee suuntautumaan myös yksityisten tuottamiin kulttuuripalveluihin, liikuntapalveluihin, ravitsemispalveluihin sekä esimerkiksi arjen elämyspalveluihin. Niin sanotut suuret ikäluokat ovat työuransa aikana kasvattaneet varallisuuttaan ja tottuneet kuluttamaan. Suurten ikäluokkien edustajat ovat yleisesti ottaen terveempiä ja pitkäikäisempiä ja valmiimpia sijoittamaan omaan hyvinvointiinsa kuin heitä edeltäneet eläkeläisikäpolvet.

Kilpailu yritysten sijoittumisesta kuntiin on kovaa. Todellinen kilpailu esimerkiksi muiden maakuntien kanssa tarkoittaa Lapin oloissa sitä, että kuntien tulisi tarpeen mukaan liittoutua kuntarajoista riippumatta. Lisäksi kuntien houkuttelevuutta ja kilpailukykyä tulisi edistää luomalla toimialojen tai suurimpien alueellisten yritysten kanssa toimivia verkostoja. Parhaillaan on Lapissa käynnissä hankkeita, joissa pyritään edistämään teollisuuden alihankintaverkostoja sekä teollisuudelle palveluja tuottavien yritysten yhteisiä verkostoja. Ihannetilana voisi pitää mallia Jurvasta, jossa toimii lukuisia yhteistyössä toimivia huonekalualan yrityksiä. Eräänlainen hyvä esimerkki voi olla myös

Härmän alue, jossa useat yritykset verkostona tuottavat sähkötekniisiä tuotteita sekä traktoriohjaamoita.

Erilaiset valtakunnan tason ja aluetason uudistukset voivat tuoda mukanaan myönteisiä kehitysmahdollisuuksia uudistuskäykyisille yrityksille. Kuntien kannalta nousee kuitenkin esiin kysymys, tulevatko toimijat muualta, jotka erilaisilla verojärjestelyillä ohjaavat aiheuttamiaan hyötyjä muualle. Paikallinen työllistäminen muuallakin kotipaikkaansa pitävien yritysten kohdalla on merkittävää.

Muuttuvan toimintaympäristön ja yhteiskunnan rajujen rakennemuutosten johdosta yritysten on aktivoitettava aiempaa enemmän toimimaan kansainvälisellä kentällä. Samanaikaisesti kuitenkin on painotettava paikallista yhteistoimintaa ja verkostoitumista. Esimerkkinä mainittakoon vuonna 2015 käynnistynyt kolmivuotinen Arctic Business Concept (ABC) -hanke. Hankkeen tavoitteena on edistää alueellisten verkostojen syntymistä erityisesti teollisuuspalvelujen alalle. Verkostoitumalla alueellisesti pienillekin yrityksille tarjoutuu mahdollisuus tarjota rakennusalan, alihankinnan tai muiden palveluiden kokonaisuuksia suuremmille teollisuusyrityksille. ABC-hankkeen päätavoite on teollisuudessa ja kaivannaistoimialalla toimivien pk-palveluyritysten kilpailukyvyn ja kasvun tukeminen. Hanke itsessään ei kuitenkaan ole yritystoimintaa turvaava elementti, vaan alueen pk-yritysten tulee myös itse olla aktiivisia. Paikallisilla yrittäjäyhdistyksillä sekä Lapin Yrittäjäjärjestöllä on tärkeä rooli yritysten aktivoimisessa. Kullakin Lapin kunnalla on myös oltava aktivoiva rooli suhteessa paikkakunnilla toimiviin yrityksiin. Kunnissa on myös pohdittava mahdollisuuksia paikalliseen erikoistumiseen osaamisen ja paikallisten olosuhteiden perusteella. Jotkut paikkakunnat soveltuvat toisia paremmin esimerkiksi matkailutoimintaan, toisissa on paremmat edellytykset esimerkiksi teolliseen toimintaan.

Yrittäjien ja kuntien on suositeltavaa hyödyntää kaikkia käytössä olevia tietolähteitä tulevaisuuden varautumiseksi. Tietopalveluja voidaan käyttää esimerkiksi Lapin liiton, Lapin Kauppakamarin ja Lapin Yrittäjien välityksellä. Pohjanmaalla maakunnallinen Pohjanmaan liitto on tehnyt tuotettavista tietopalveluista sopimuksen Foredata Oy:n kanssa. Pohjanmaan liitto on yhdessä tietopalveluja tuottavan yrityksen kanssa laatinut ennuste- ja tilastointimalleja. Yrittäjillä on etujärjestönsä kautta oikeus vaatia julkisin varoin toimivilta organisaatioilta ajantasaista ennakointitietoa.

11 Yhteenveto

Kuntien tulevaisuuden kehittymisen tai olemassaolon edellytykset liittyvät pitkälti yksityis- ja yksityissektorin työpaikkakehityksen ja yksityissektorin tuottaman verokertymän varaan. Olennaista kunnille on turvata ja kehittää yritysten toimintamahdollisuuksia. Erityisesti verotulojen kannalta korostuvat yritystoimipaikat, joissa on paljon työntekijöitä. Työntekijämäärän painotus yhteisöverokertymässä sekä kunnallisverokertymässä vaikuttaa enemmän kuin yritysten kotipaikka.

Haasteena kunnissa ovat yritystoiminnan keskittyminen, yrittäjien ikääntyminen, sukupolvenvaihdokset ja niiden rahoitus, matkailun sesonkiluonteisuus ja väistämätön väestön ja palvelujen keskittyminen.

Maakunta- ja sote-uudistusten myötä merkittävä osa kuntien tehtävistä siirtyy maakunnille. Maakuntien rahoitusta järjestetään siirtämällä osa verotuloista niille. Kuntien rooli ja tilanne tulevat muuttumaan dramaattisesti. Lisäksi kuntien verotulorahoitusta ei voi loputtomasti nostaa vuosittain kuntien omassa päätöksentekovallassa olevien verojen osalta. Mikäli verotulot ja valtionosuudet eivät pitkällä aikavälillä tule kattamaan kunnan toiminnan kustannuksia, tulee ottaa harkittavaksi mahdolliset kuntaliitokset tai muut kustannuksia alentavat kehittämistoimet.

12 Lähteet

Ajantasaisen lainsäädännön tietopankki, finlex.fi

Kunnallissalan kehittämissäätiö, kaks.fi

Kuntaliitto, kunnat.net

Lapin liitto, lappi.fi/lapinliitto/fi

Sosiaali- ja terveysministeriö, stm.fi

Sotkanet.fi

Työvoima- ja elinkeinoministeriö TEM, ammattibarometri, www.ammattibarometri.fi. (Katsottu 29.09.2016)

Valtiovarainministeriö, vm.fi (Katsottu 11.8.2016)

Verohallinto, vero.fi

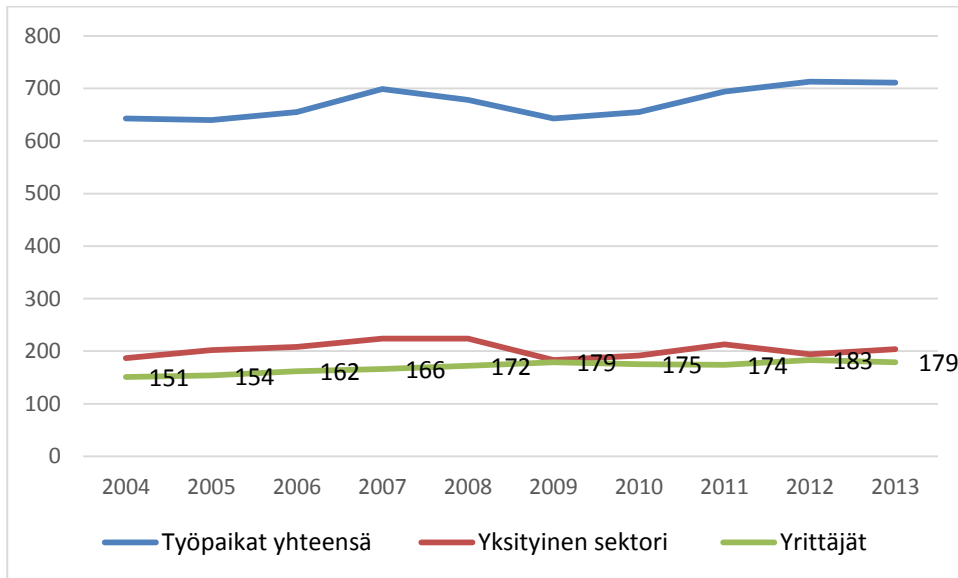
Veronmaksajain keskusliitto, veronmaksajat.fi

Yleinen työttömyyskassa ytk.fi (Katsottu 6.10.2016)

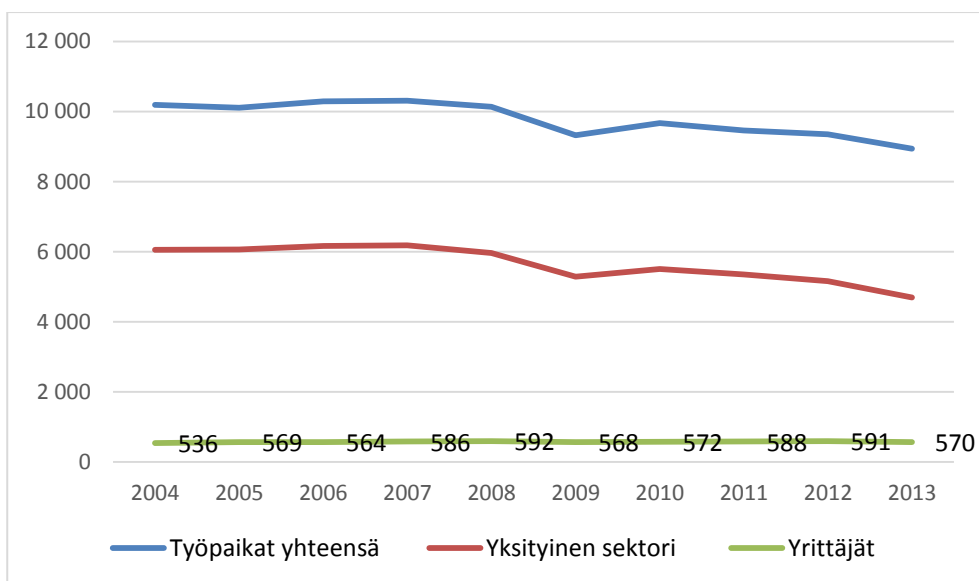
13 Liitteet

13.1 Kuntakohtaiset työpaikkakehitykset graafeina

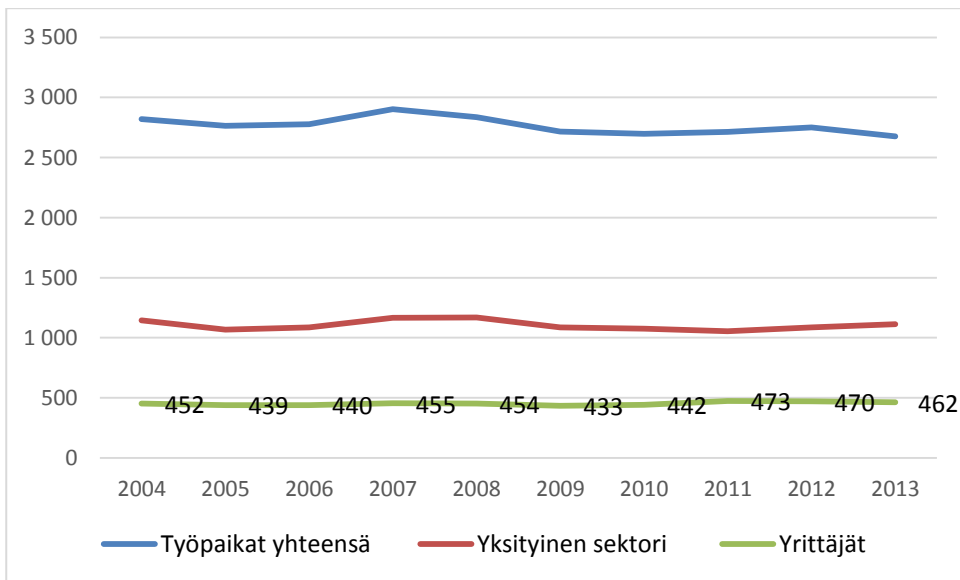
Alla esitettävien kuntakohtaisten työpaikkakehitysten lähdetieto: Tilastokeskus.

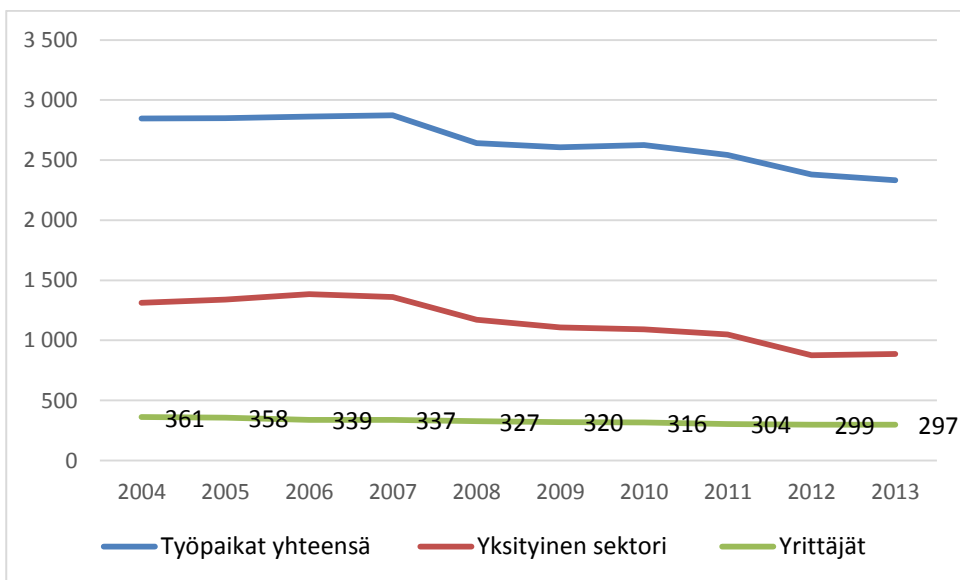
Kuva 26 Enontekiön työpaikkakehitys

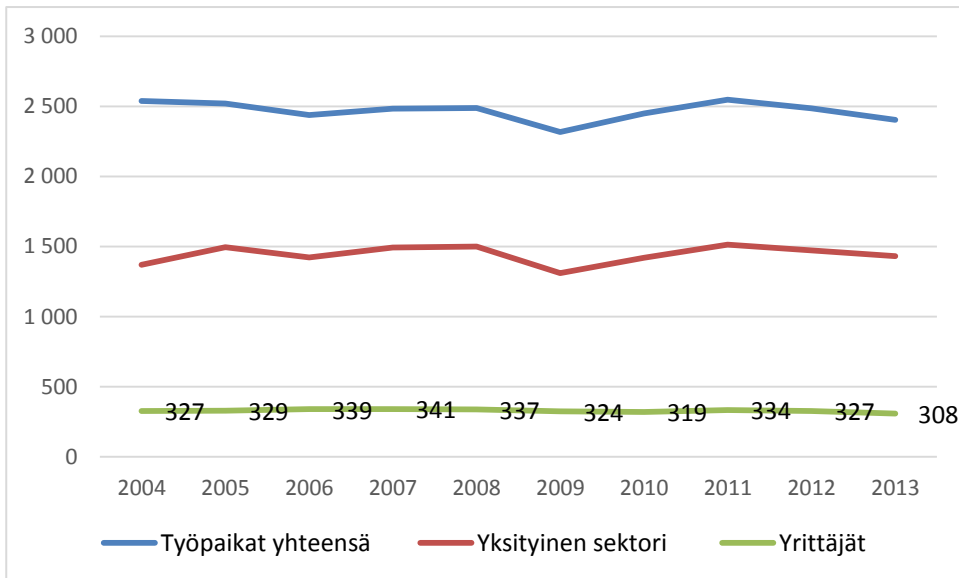
Kuva 27 Kemin työpaikkakehitys

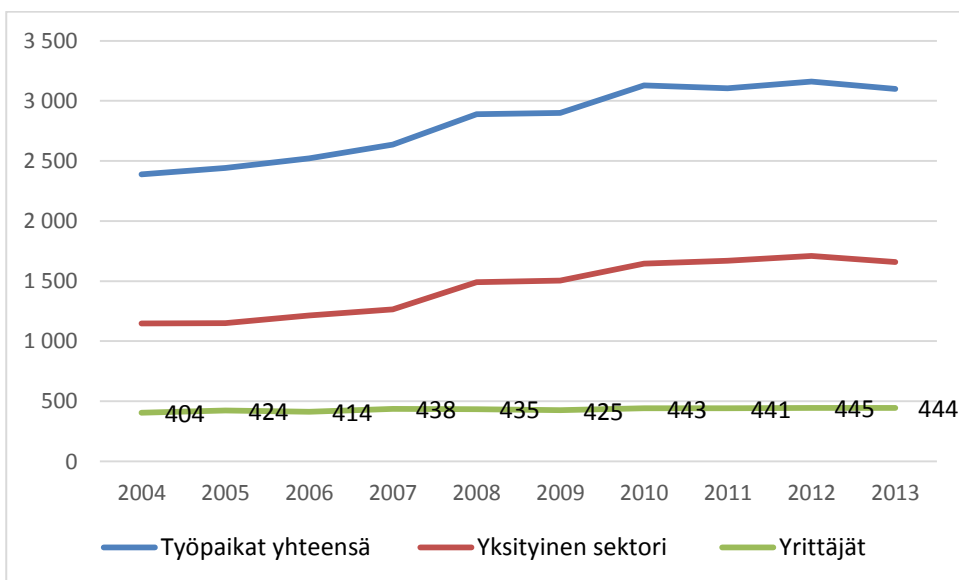
Kuva 28 Inarin työpaikkakehitys

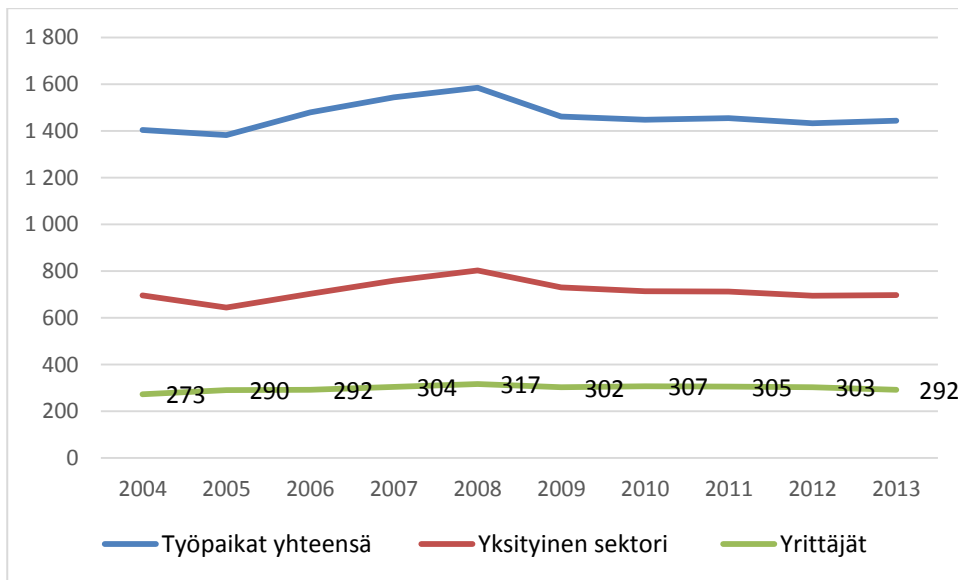
Kuva 29 Kemijärven työpaikkakehitys

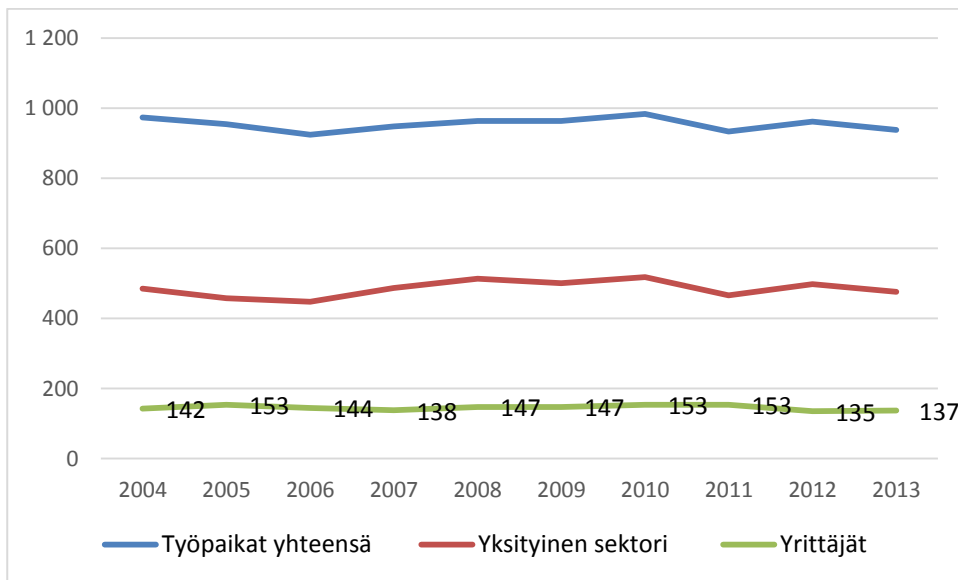
Kuva 30 Kemijärven työpaikkakehitys

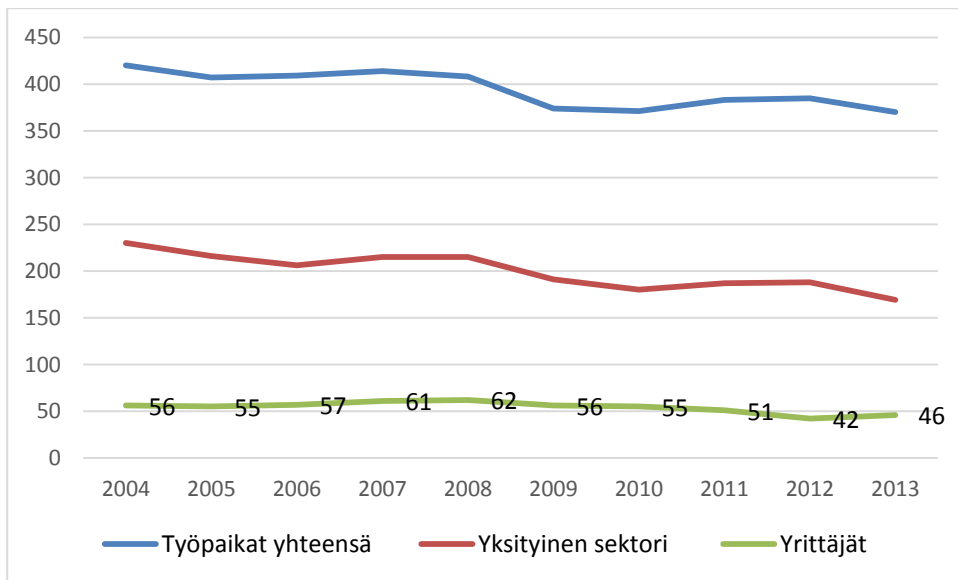
Kuva 31 Kittilän työpaikkakehitys

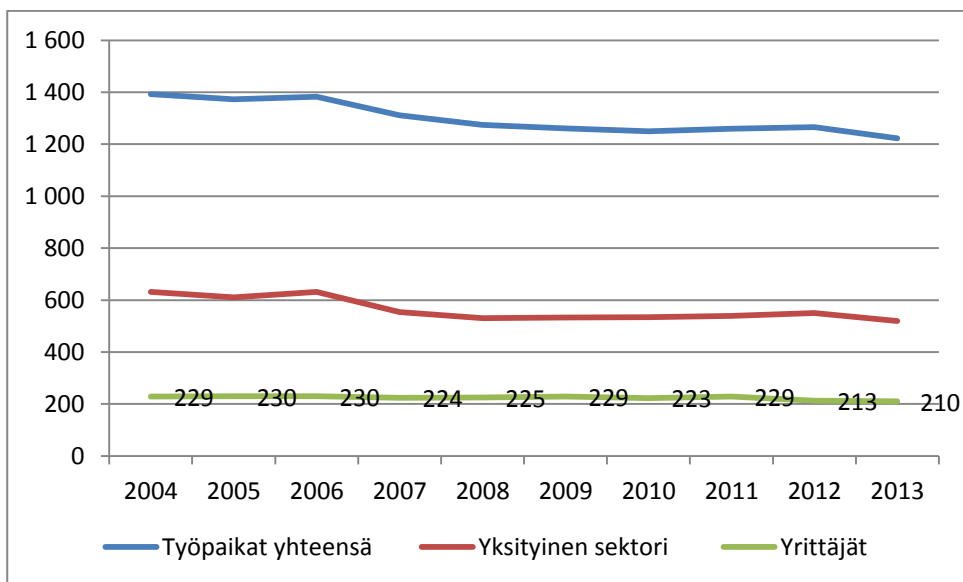
Kuva 32 Kolarin työpaikkakehitys

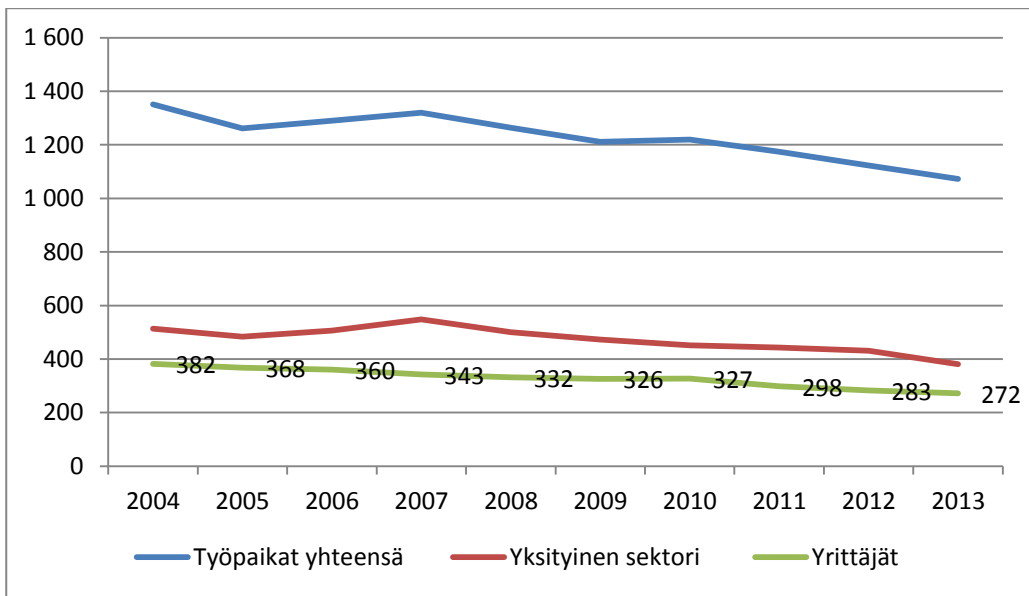
Kuva 33 Muonion työpaikkakehitys

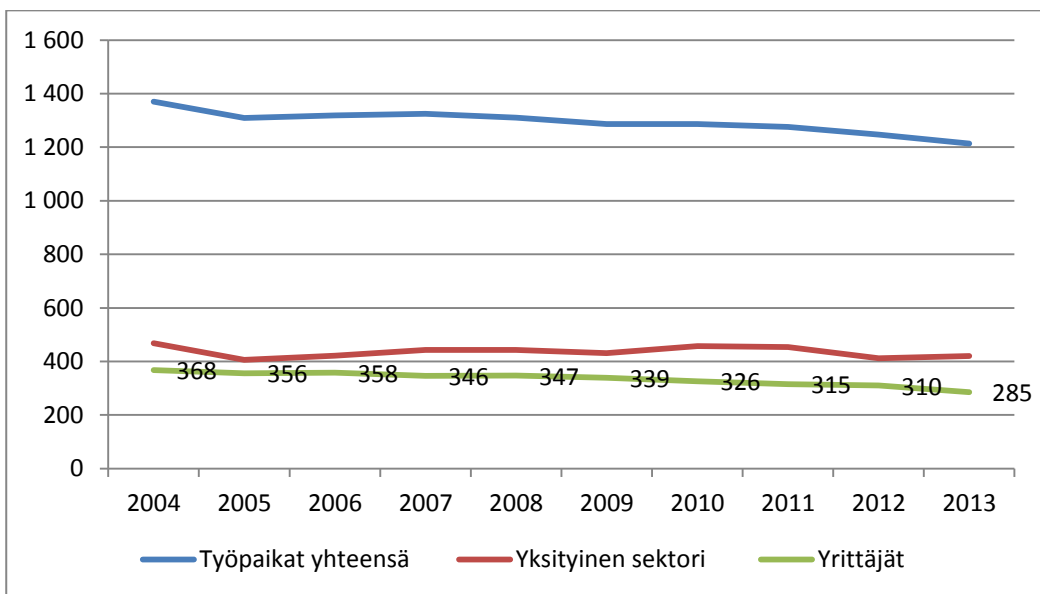
Kuva 34 Pelkosenniemen työpaikkakehitys

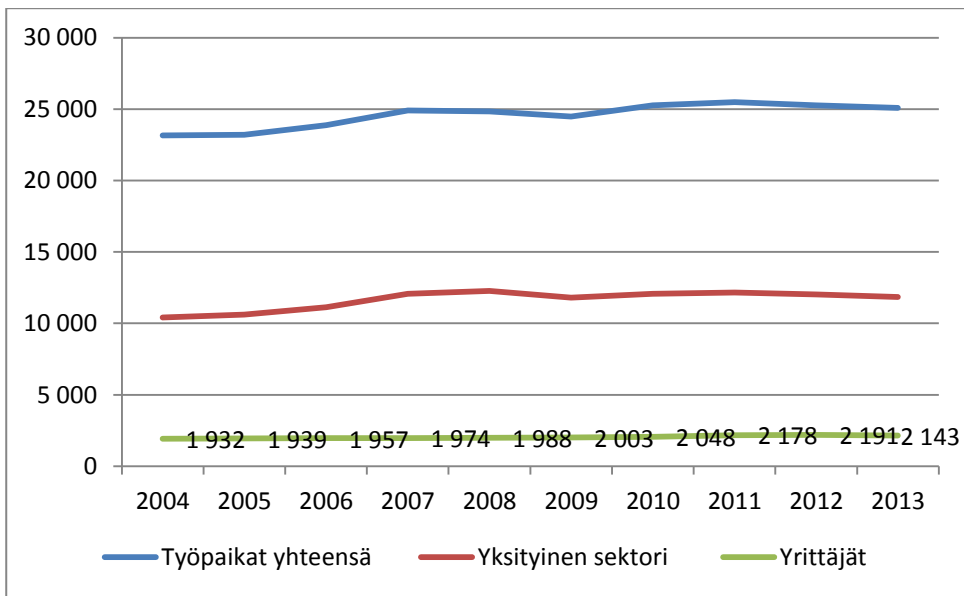
Kuva 35 Pellon työpaikkakehitys

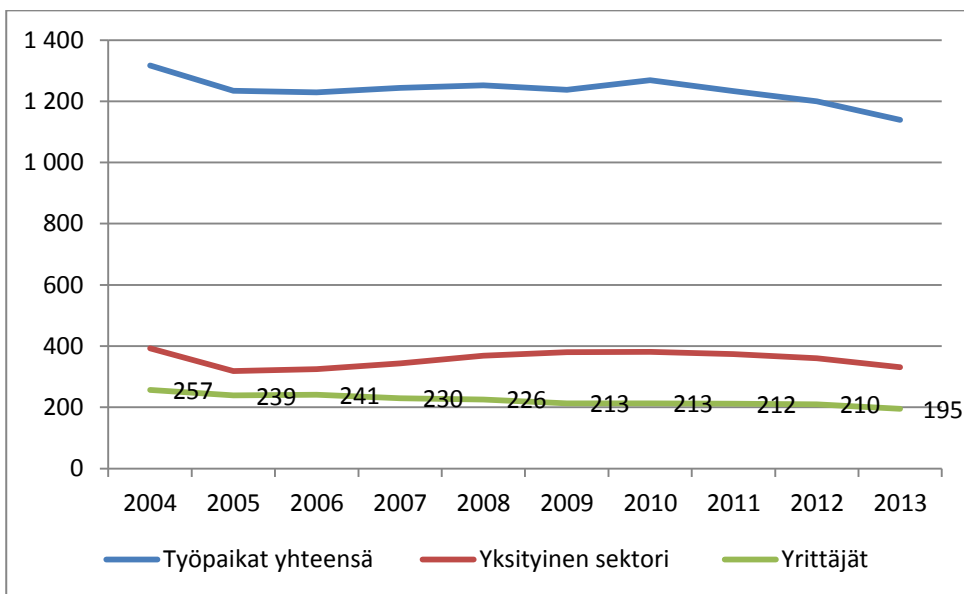
Kuva 36 Posion työpaikkakehitys

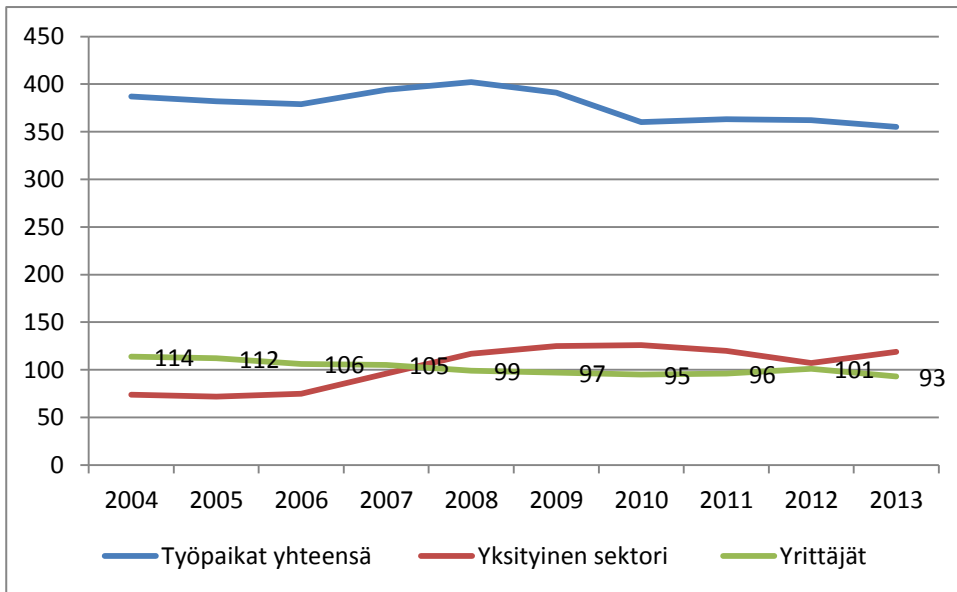
Kuva 37 Ranuan työpaikkakehitys

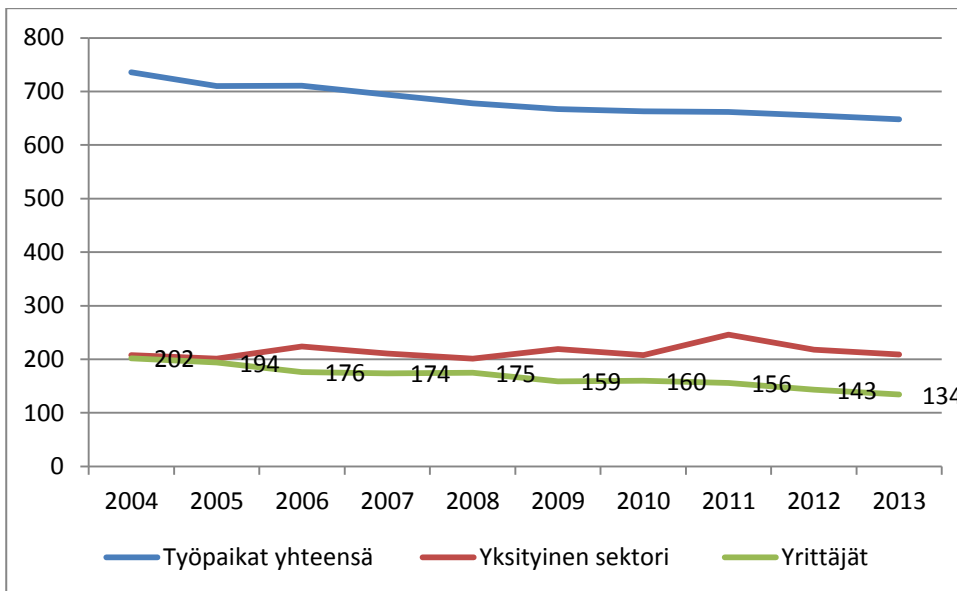
Kuva 38 Rovaniemen työpaikkakehitys

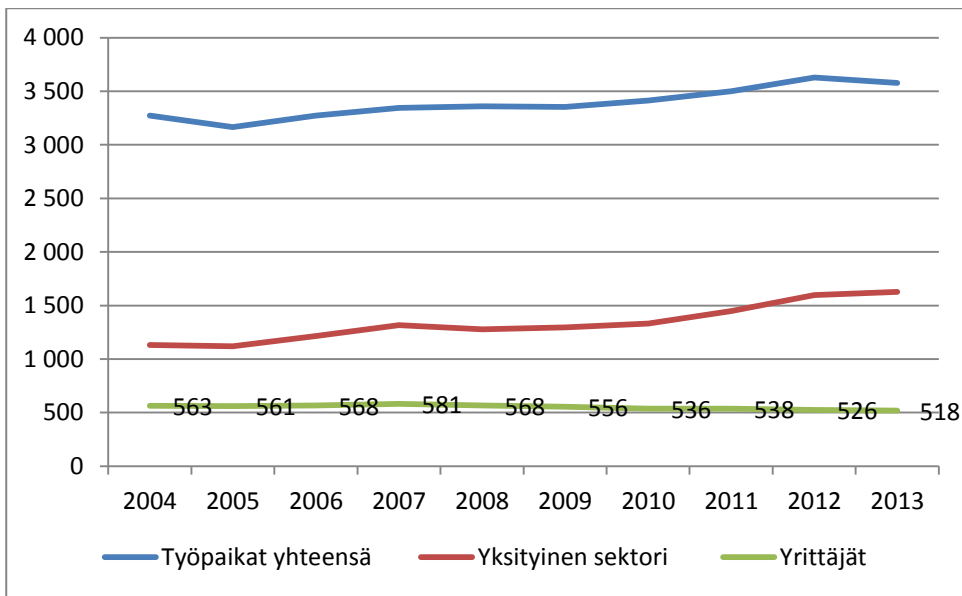
Kuva 39 Sallan työpaikkakehitys

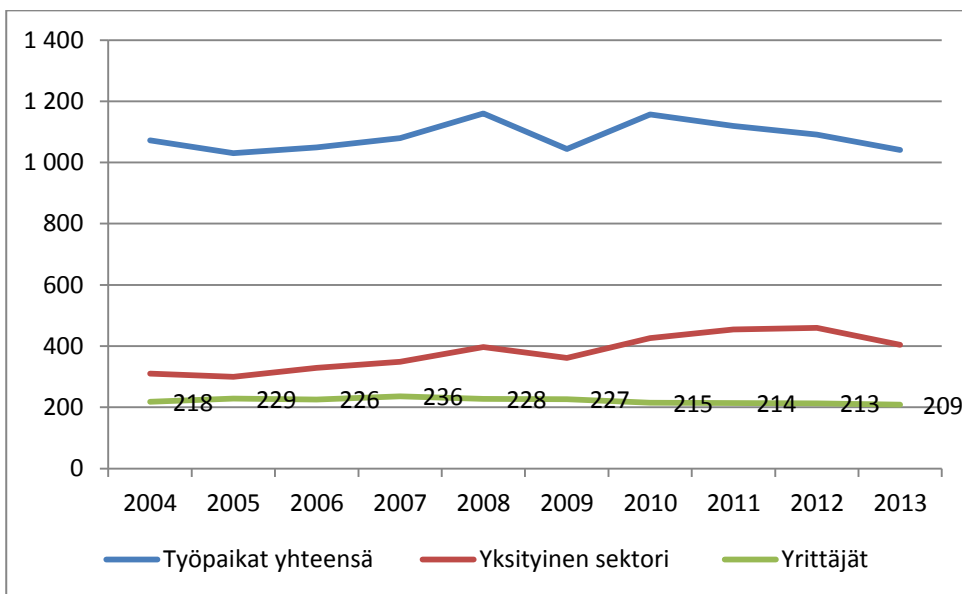
Kuva 40 Savukosken työpaikkakehitys

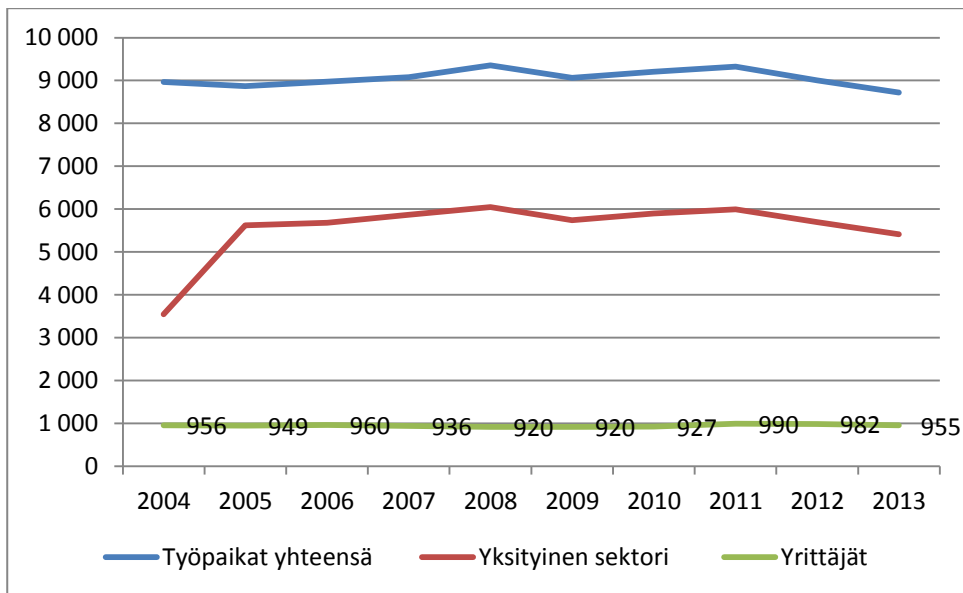
Kuva 41 Simon työpaikkakehitys

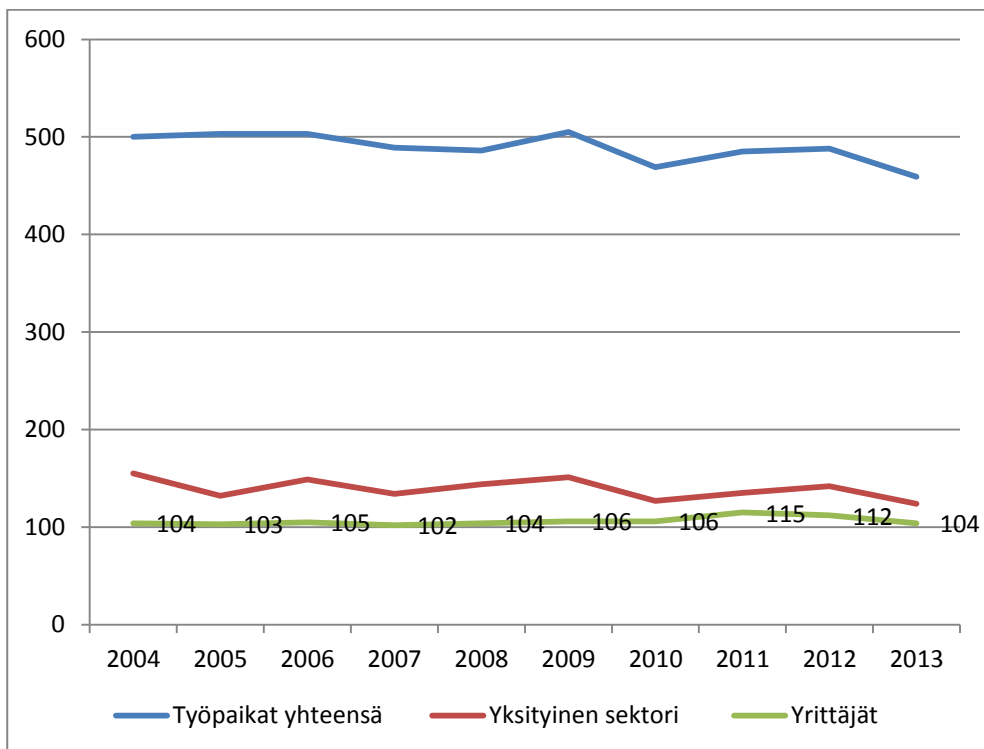
Kuva 42 Sodankylän työpaikkakehitys

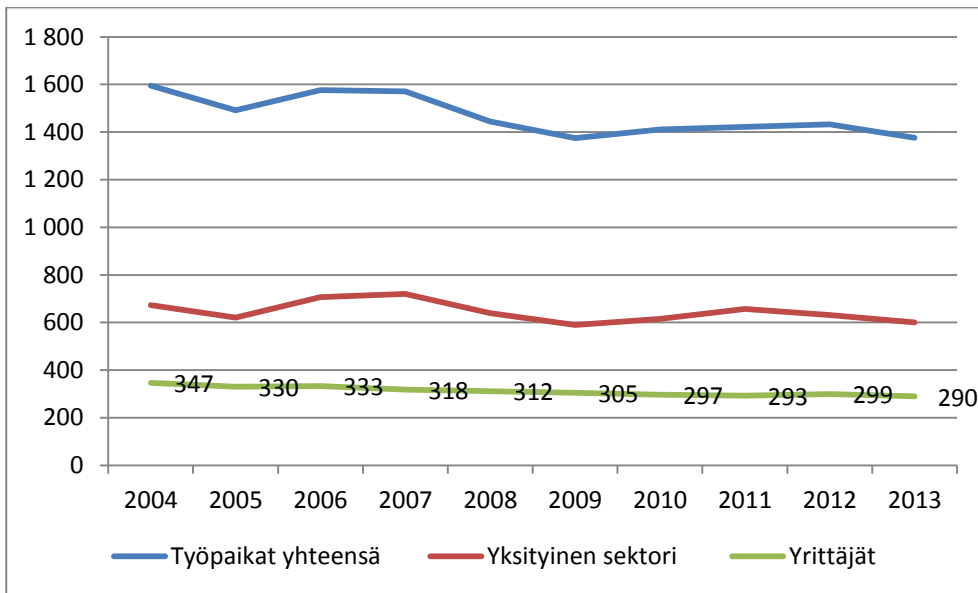
Kuva 43 Tervolan työpaikkakehitys

Kuva 44 Tornion työpaikkakehitys

Kuva 45 Utsjoen työpaikkakehitys

Kuva 46 Ylitornion työpaikkakehitys

13.2 Yrittäjä -käsitteen määrittely

Eri tilastoissa ja selvityksissä esitetään erilaisia määritelmiä yrittäjistä ja yrityksistä. Täysin kattavaa tilastointia yrittäjien ja yritysten määrästä ei ole saatavissa, koska yrityksiä toimii erilaisella statuksella ja aktiviteetilla. Myös yrittäjien tilanteissa ja työmarkkina-asemissa on vaihtelua. Tähän selvitykseen on koottu erilaisia määritelmiä eri lähteistä, jotta voidaan saada taustaa erilaisille tilastoluvuille.

Määritelmä 1 (Tilastokeskus)

Yrittäjiksi määritellään 18-74 -vuotiaat henkilöt, joilla on vuoden viimeisellä viikolla voimassa oleva yrittäjä-eläkevakuutus ja jotka eivät ole työttömiä vuoden viimeisenä työpäivänä eivätkä varusmiehiä tai siviilipalvelusmiehiä vuoden viimeisellä viikolla. Mikäli henkilöllä on yrittäjäeläkevakuutuksen lisäksi samanaikaisesti voimassa oleva työsuhde, edellytetään, että yrittäjätulot ovat suuremmat kuin palkkatulot. Yrittäjiksi määritellään lisäksi henkilöt, joilla yrittäjätulot ylittävät määritellyn tulorajan, edellyttäen, että he eivät ole eläkkeellä tutkimusviikolla. Tuloraja määritellään vuosittain päättelyiden yhteydessä käyttäen hyväksi työvoimatutkimuksen yrittäjiä koskevia tietoja.

Määritelmää käyttävät tilastot: Väestölaskennat

Määritelmä 2 (Tilastokeskus)

Yrittäjäksi luetaan henkilö, joka harjoittaa taloudellista toimintaa omaan laskuun ja omalla vastuulla. Yrittäjä voi olla työnantajayrittäjä tai yksinäisyrittäjä, kuten ammatinharjoittaja tai freelancer.

Osakeyhtiössä toimiva henkilö, joka yksin tai perheensä kanssa omistaa vähintään puolet yrityksestä, luetaan yrittäjäksi.

Määritelmää käyttävät tilastot: Työvoimatutkimus

Työvoimatutkimus (Labour Force Survey) kerää tilastotietoja 15–74-vuotiaan väestön työhön osallistumisesta, työllisyydestä ja työttömyydestä sekä työvoiman ulkopuolisten toiminnasta. Työvoimatutkimuksen tiedonkeruu perustuu Tilastokeskuksen väestötietokannasta kahdesti vuodessa satunnaisesti poimittuun otokseen. Kuukausittainen otos on noin 12 000 henkeä ja tiedot kerätään tietokoneavusteisilla puhelinhaastatteluilla. Vastaajien antamien tietojen pohjalta luodaan kuva koko 15–74-vuotiaan väestön toiminnasta. Työvoimatutkimuksen yhteydessä tehdään myös ns. "ad hoc moduli", jonka aihe vaihtelee vuosittain.

On huomioitava, että edellä olevan Tilastokeskuksen määritelmän mukaisesti yrittäjät tilastoidaan tilastollisesti pätevin menetelmin väestötietokannasta poimittavalla otoksella. Vaikka otos on tilastollisesti pätevä, yrittäjien lukumäärä ei ole välttämättä täysin absoluuttinen. Tilastotarkkuus on kuitenkin riittävä tarkasteltaessa muutoksia sekä kehityssuuntaa.

Yleisen Työttömyyskassan YTK määrittely käsitteelle **Yrittäjä**:

Työttömyysturvassa henkilö määritellään yrittäjäksi ensinnäkin silloin, jos henkilö tekee ansiotyötä olematta työ- tai virkasuhteessa. Tässä tapauksessa muodollisella asemalla tai omistuksella työnantajayrityksessä ei ole merkitystä.

Työttömyysturvajärjestelmässä käytetty yrittäjän määritelmä ei aina ole yhtenevä muussa lainsäädännössä käytettyjen määritelmien kanssa. Esimerkiksi yrittäjyyteen liittyvät omistussuhteen prosenttiosuudet ovat työttömyysturvalaissa ja yrittäjän eläkelaeissa erisuuruiset. Tästä syystä henkilö voidaan katsoa joissakin tilanteissa työttömyysturvain mukaisesti yrittäjäksi myös, vaikka hän ei olisikaan YEL- tai MYEL-velvollinen.

Henkilöä voidaan siis toisekseen työttömyysturvassa pitää yrittäjänä myös osakeyhtiön osaomistajana tai yrittäjän perheenjäsenenä, vaikka henkilö itse kuuluisi muun kuin yrittäjän eläkevakuutuksen piiriin. Yrittäjäaseman arviointi tapahtuu tällöin sekä henkilökohtaisen omistussosuuden, että perheen omistuksen, ja toisaalta sen perusteella, työskenteleekö henkilö yrityksessä johtavassa

asemassa. Johtavassa asemassa olevaksi henkilö katsotaan silloin, jos hän on osakeyhtiön toimitusjohtaja, hallituksen jäsen tai muussa vastaavassa asemassa. Perheenjäseneksi työttömyysturvain tarkoittamassa merkityksessä katsotaan henkilön kanssa samassa taloudessa asuva puoliso (myös avopuoliso), lapset ja lastenlapset sekä vanhemmat ja isovanhemmat. (Yleinen työttömyyskassa)

13.3 Yritys -käsitteen määrittely

Määritelmä 1 (Tilastokeskus)

Yrityksellä tarkoitetaan yhden tai useamman henkilön yhdessä harjoittamaa taloudellista toimintaa, jolla tähdätään kannattavaan tulokseen. Yrityksen (oikeudellisen yksikön) tunnisteenä on yleisesti eri viranomais- ja muissa järjestelmissä käytössä oleva Y-tunnus (yritys- ja yhteisötunnus, ks. www.ytj.fi).

Määritelmää käyttävät tilastot: Teollisuustuotanto

Määritelmä 2

Yrityksellä tarkoitetaan yhden tai usean henkilön yhdessä harjoittamaa taloudellista toimintaa, joka tähtää kannattavaan tulokseen. Yrityksiä ovat:

- ammatin- ja liikkeenharjoittajat, jotka toimivat omalla nimellä tai rekisteröidyllä toiminnalla
- oikeushenkilöt (esim. osakeyhtiö, osuuskunta, säästöpankki, taloudellinen yhdistys ja avoin yhtiö)
- julkiset rahoituslaitokset ja valtion liikelaitokset.

Yrityksen määrittely perustuu tilastoyksikköasetukseen (ETY) 696/93 ja yritysrekisteriasetukseen (EY) 177/2008.

Määritelmä 3

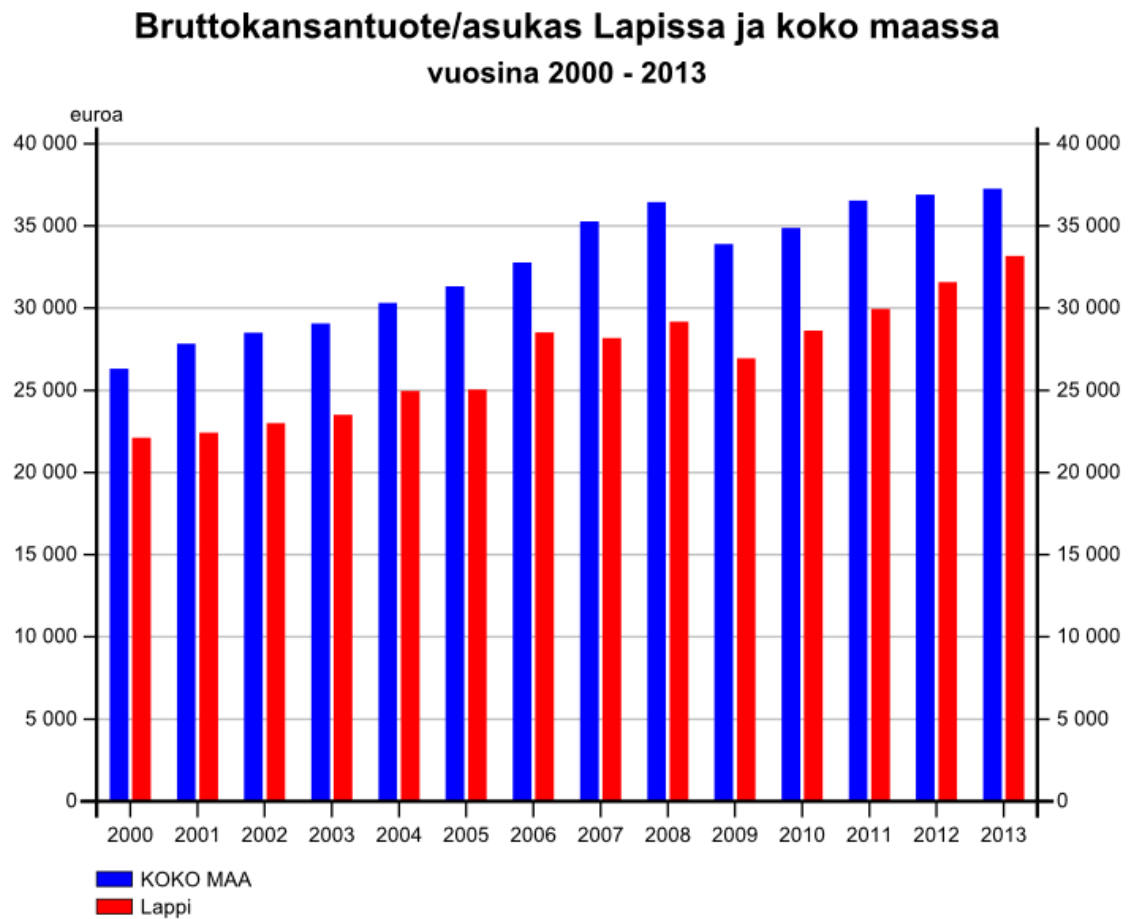
Yrityksellä tarkoitetaan yhden tai usean henkilön yhdessä harjoittamaa taloudellista toimintaa, joka tähtää kannattavaan tulokseen. Yrityksiä ovat

- ammatin- ja liikkeenharjoittajat, jotka toimivat omalla nimellä tai rekisteröidyllä toiminnalla
- oikeushenkilöt (esim. osakeyhtiö, osuuskunta, säästöpankki, taloudellinen yhdistys ja avoin yhtiö)
- julkiset rahoituslaitokset ja valtion liikelaitokset
- asuntoyhteisöt.

Yrityksen määrittely perustuu tilastoyksikköasetukseen (ETY) 696/93 ja yritysrekisteriasetukseen (EY) 177/2008.

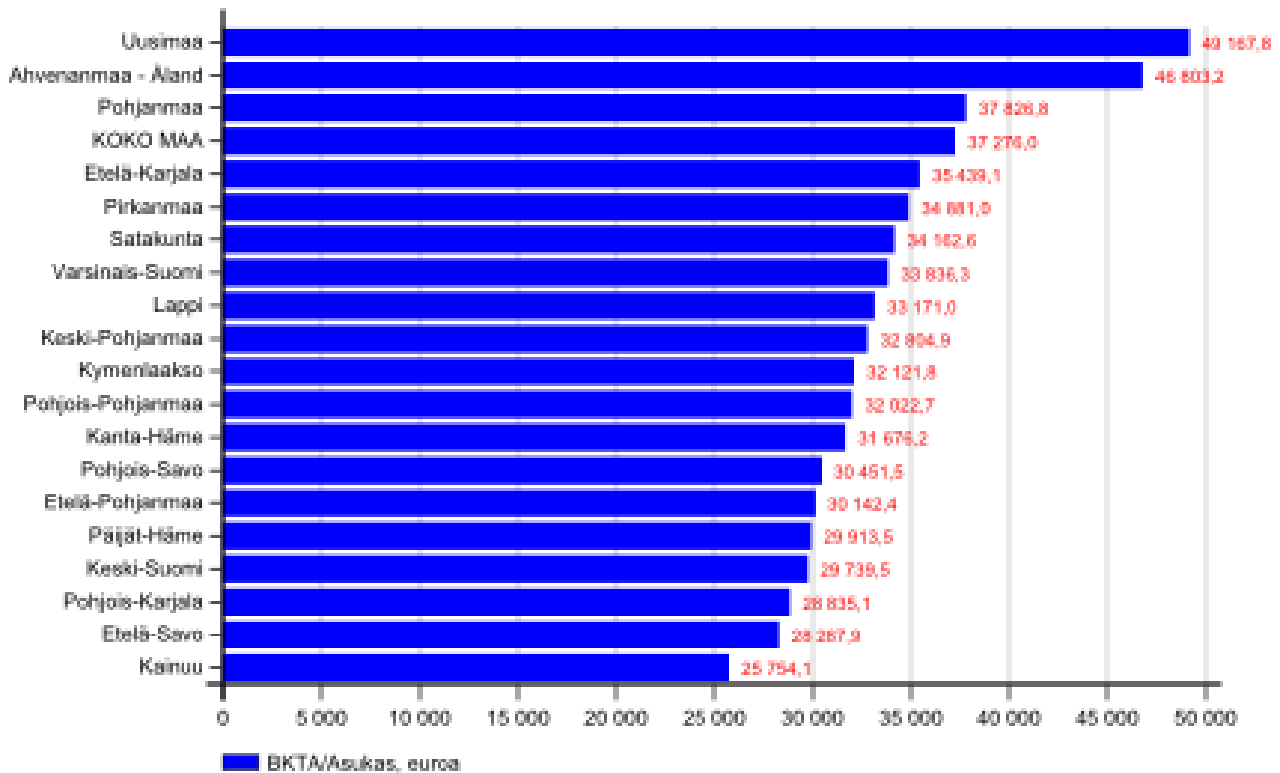
Määritelmää käyttävät tilastot: Yritysrekisterin vuositilasto

13.4 Yleistä tietoa tausta-aineistoksi

Kuva 47 Bruttokansantuote / asukas Lapissa ja koko maassa. Lähde: Tilastokeskus

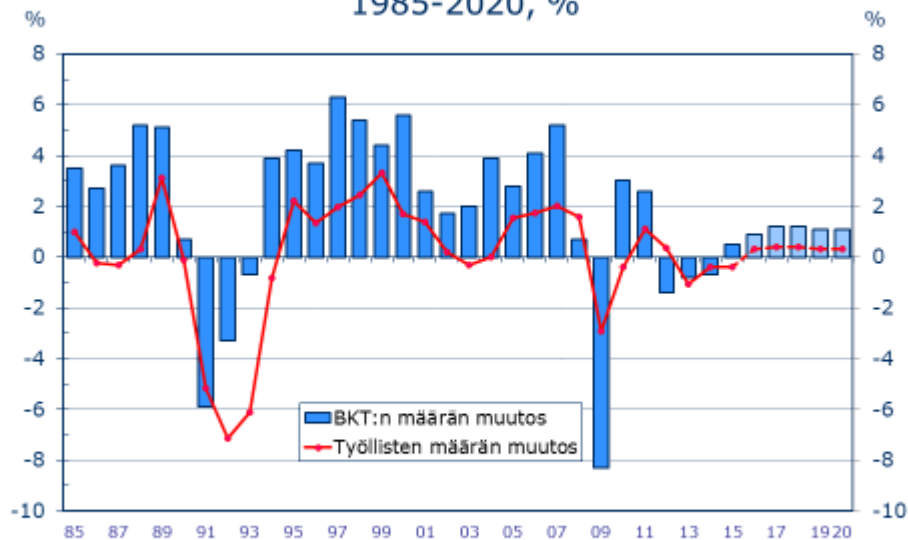
Bruttokansantuote/asukas maakunnittain vuonna 2013

Toimiala Online / Tilastokeskus, Alueellinen

Kuva 48 BKT asukasta kohti maakunnittain 2013. Lähde: Tilastokeskus

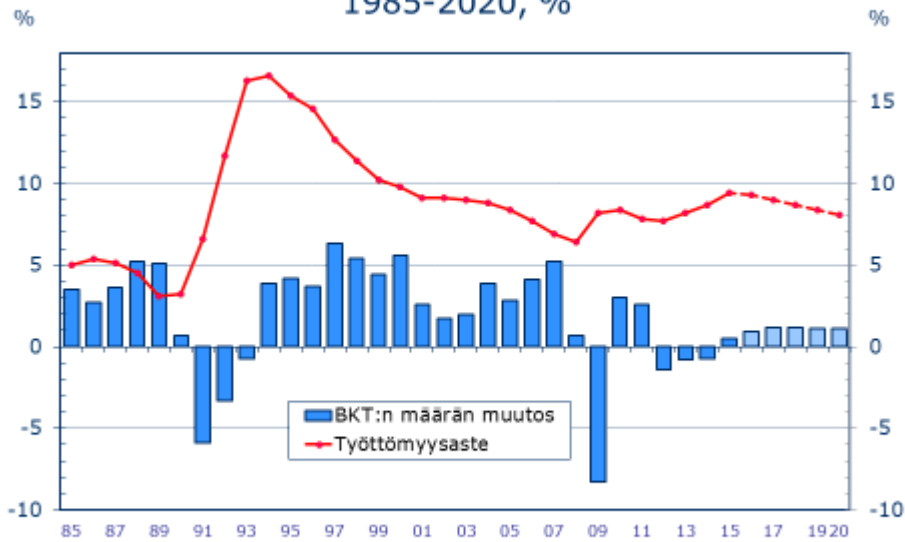
BKT:n ja työllisten (15-74 v.) määrän muutos 1985-2020, %

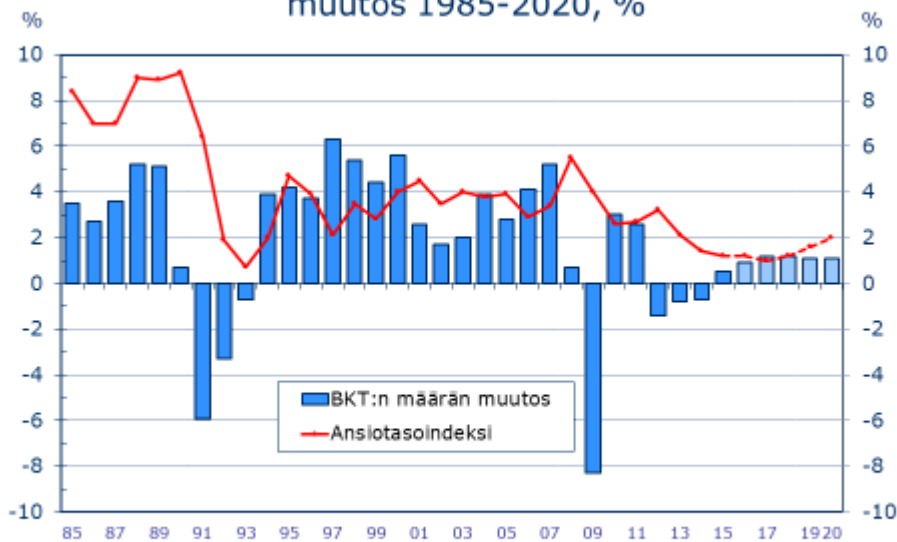
Lähde: Vuodet 1985-2015 Tilastokeskus, ennusteet VM

20.4.2016/MP

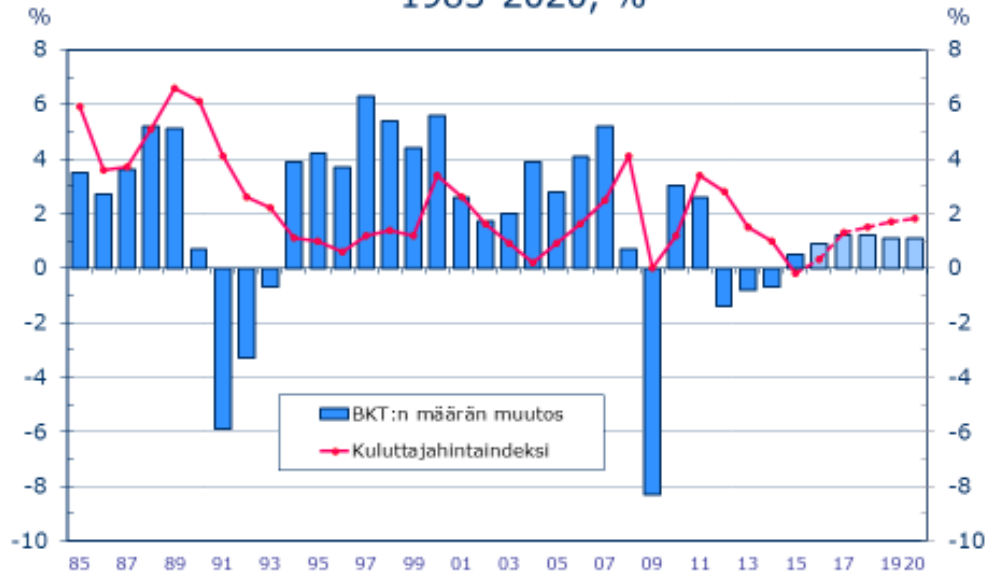
BKT:n määrän muutos ja työttömyysaste 1985-2020, %

BKT:n määrän ja yleisen ansiotasoindeksin muutos 1985-2020, %

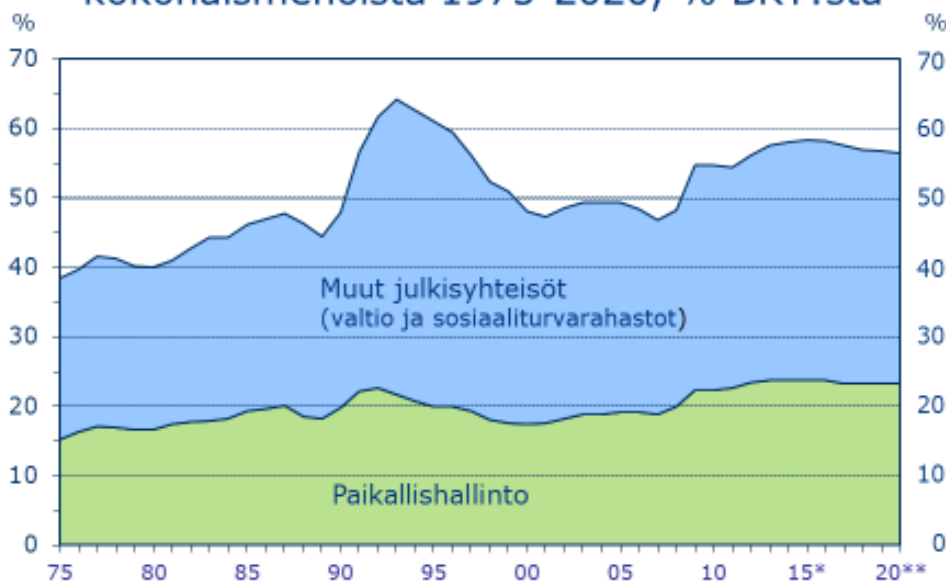

BKT:n määrän ja kuluttajahintaindeksin muutos 1985-2020, %

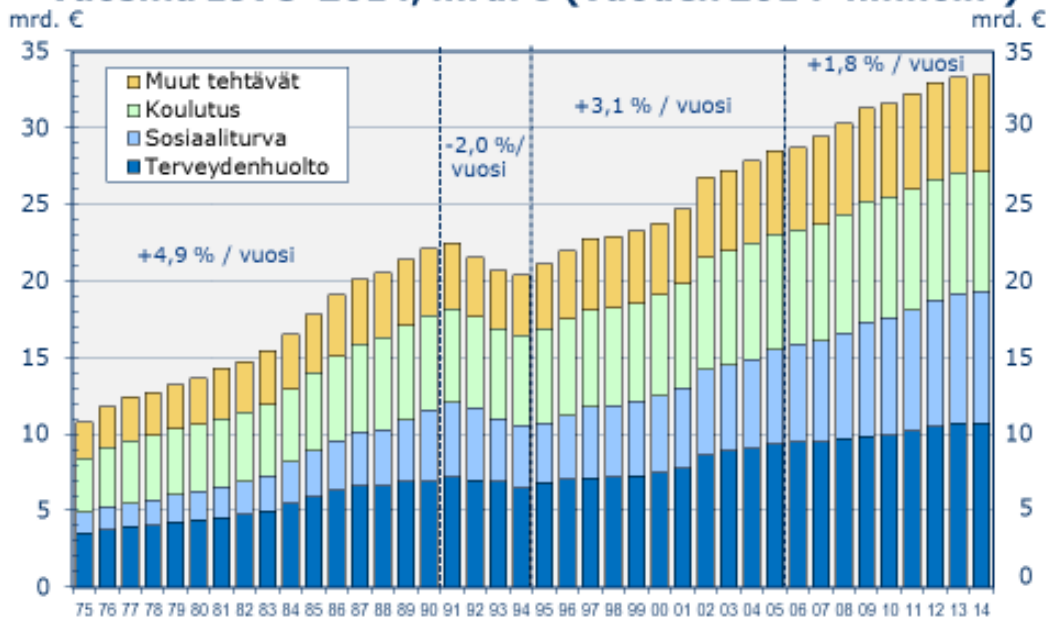

Pitäisikö lopussa olevat uudet BKT –kuvat liittää tähän? BKT:sta on muuten aika monta kuviota?

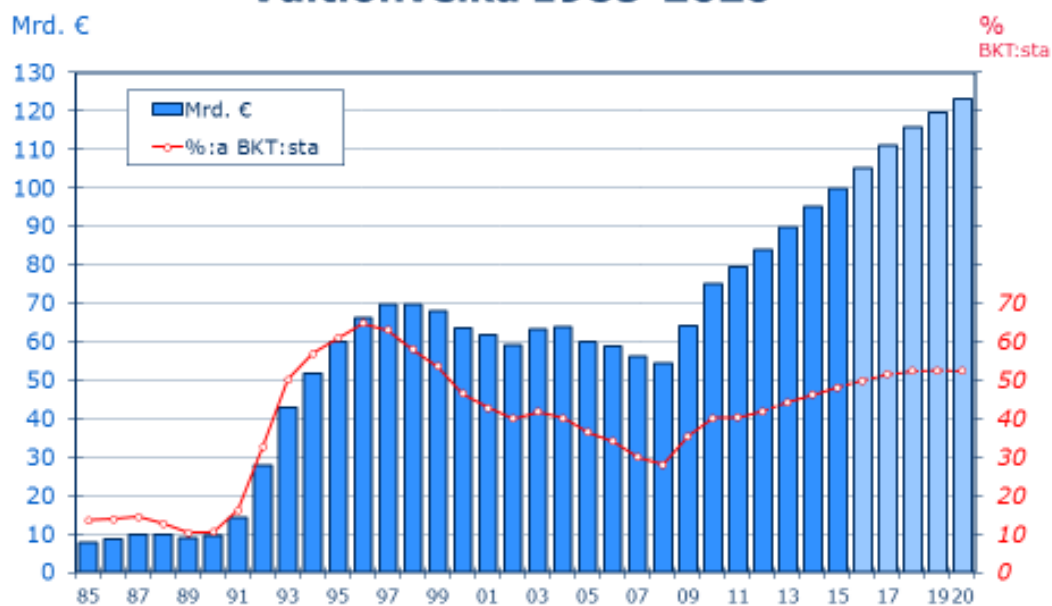
Paikallishallinnon osuus julkisyhteisöjen kokonaismenoista 1975-2020, % BKT:sta

Paikallishallinnon kulutusmenot tehtävittäin vuosina 1975-2014, mrd. € (vuoden 2014 hinnoin¹)

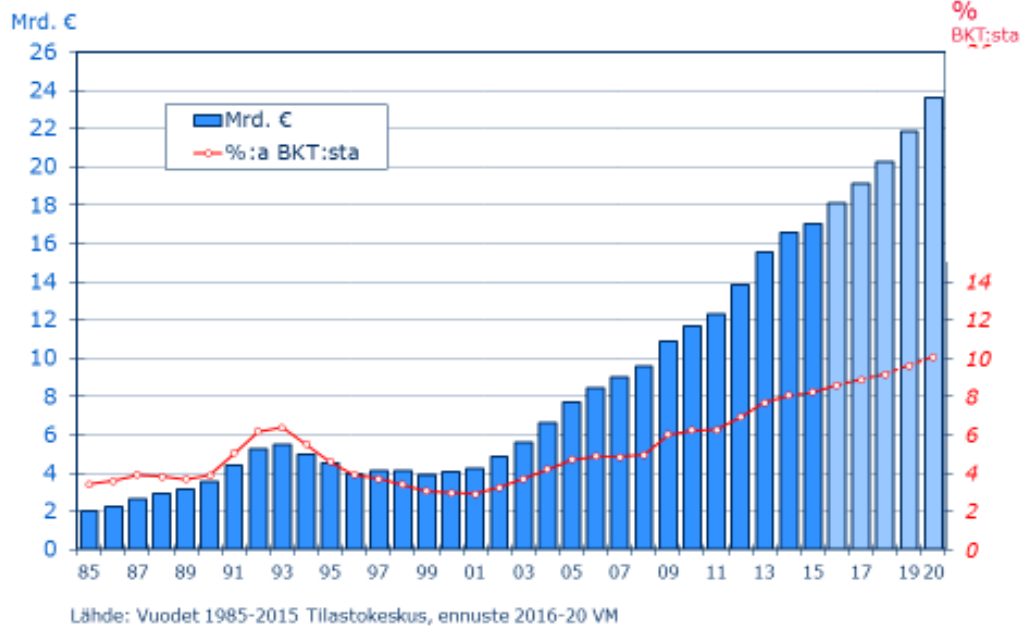

Valtionvelka 1985-2020

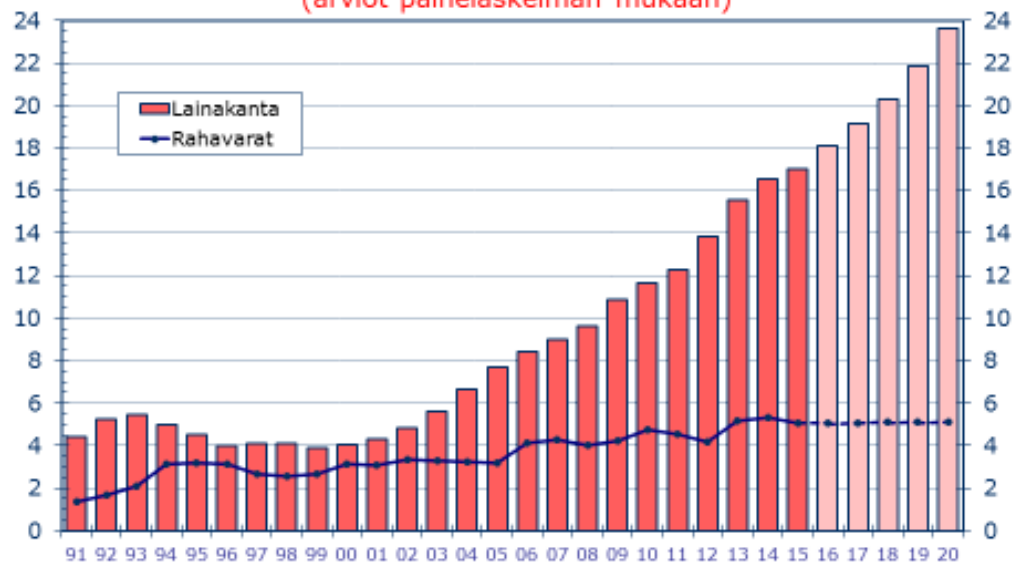

Lähde: Valtiokonttori, vuosien 2016-2020 ennusteet VM.

Kuntien ja kuntayhtymien lainakanta 1985-2020

Kuntien ja kuntayhtymien lainakanta sekä rahavarat 1991-2020, mrd. € (käyvin hinnoin) (arviot painelaskelman mukaan)

Julkinen velka yhteensä (EDP-velka) 1985-2020

